

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Environmentální výchova ve školní družině
The environmental education in the after school club
Jitka Minaříková

Vedoucí práce:	PhDr. Alena Thorovská
Studijní program:	Vychovatelství
Studijní obor:	BC-VYCH

2018

Odevzdáním této bakalářské práce na téma „Environmentální výchova ve školní družině“ potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně, za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného, nebo stejného titulu.

Praha

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Aleně Thorovské za její cenné rady, vstřícné jednání a pomoc při vedení mé závěrečné práce.

ABSTRAKT

Cílem mé bakalářské práce je sestavit a realizovat Celoroční plán environmentální výchovy pro školní družinu při základní škole Hradištko, v níž již 9. rokem pracuji. V teoretické části se zabývám základními informacemi o školní družině, formami a metodami, jež jsou při činnosti ve školní družině běžně užívány. Vzhledem k tomu, že školní družinu navštěvují žáci mladšího školního věku, většinou žáci 1. až 4. ročníku, věnuji se popisu jejich postupného rozvoje v různých oblastech, neboť psychické i fyzické zvláštnosti musí brát každý vychovatel v úvahu při přípravě aktivit. Jelikož ústředním tématem bakalářské práce je environmentální výchova, objasňuji, co tento pojem znamená i jeho zapojení do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Chtěla bych, aby si čtenář vytvořil jasnou představu nejen o základní škole, ale i o obci Hradištko a přírodě v jejím blízkém okolí. Proto se také v dalších kapitolách věnuji historii i současnosti školy i obce a popisuji běžně se zde vyskytující faunu a floru. Jako vhodnou motivaci pro celoroční plán jsem si zvolila Kelty, jež jsou známí svým soužitím s přírodou a její dobrou znalostí. Praktická část je věnována sestavení samotného celoročního plánu a jeho realizaci, která je v této části podrobně popsána. Při jeho realizaci byly využity pro družinu tradiční i poměrně moderní výukové metody. Výsledkem mé práce je tedy Celoroční plán environmentální výchovy, který byl v naší školní družině ve školním roce 2017/18 realizován.

KLÍČOVÁ SLOVA

ekologie, ochrana přírody, celoroční plán, školní družina, školní vzdělávací program

ABSTRACT

The aim of my bachelor thesis is compilation and implementation of the Yearlong Environmental Education Plan for school club at Hradištko Primary School, where I have been working for 9th year. In theoretical part, it deals with basic information about the school club, forms and methods which are commonly used in the activities of the school club. Since the school club is attended by pupils of younger school age, mostly pupils from 1st to 4th grade. I describe their gradual development in different area because psychological and physical particularities must be taken into account by each educator during the activities preparation. Since the central theme of the bachelor thesis environmental education, I explain what this term means and its implementation into the Framework Educational Programme for Basic Education. I would like the reader to create a clear idea not only about Primary School but also about village Hradištko and the nature in its surroundings. Therefore, in the other chapter, I deal with history and the present of school and village. I describe common fauna and flora. As a suitable motivation for yearlong plan, I chose the Celts who were known for their coexistence with nature and its good knowledge.

The practical part is devoted to the construction of the whole yearlong plan and its implementation which is described in detail in this part. During its implementation, traditional and relatively modern teaching methods were used for school club. The result of my thesis is the Yearlong Environmental Education Plan which was implemented in our school club in school year 2017/18.

KEYWORDS

environment, nature protection, annual plan, after school club, school education programme

Obsah

Úvod.....	8
1. Teoretická část.....	9
1.1 Školní družina.....	9
1.2 Organizační formy činnosti ve školní družině.....	9
1.3 Děti mladšího školního věku.....	10
1.3.1 Tělesný vývoj.....	10
1.3.2 Psychický vývoj.....	11
1.4 Motivace ve školní družině.....	11
1.5 Vhodné metody a formy práce s dětmi ve školní družině.....	12
1.5.1 Metody slovní.....	12
1.5.2 Metody názorné (názorně-demonstrační).....	12
1.5.3 Metody praktických činností (dovednostně-praktické).....	13
1.5.4 Základní formy pro práci s dětmi ve školní družině.....	13
1.6 Moderní metody výuky.....	13
1.6.1 Skupinová práce žáků.....	13
1.6.2 Hry v roli, simulační hry.....	14
1.6.2.1 Hry v roli.....	14
1.6.2.2 Simulační hry.....	14
1.6.3 Projekty.....	14
1.6.4 Metoda objevování.....	15
1.7 Osobnost vychovatele.....	15
1.7.1 Jak může vychovatel ovlivnit vztah dětí k přírodě.....	16
1.8 Ekologie nebo environmentalistika?.....	17
1.9 Environmentální výchova a její zakotvení do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.....	17
1.9.1 Environmentální výchova.....	17
1.9.2 Rámcový vzdělávací program.....	17
1.10 Některé organizace zabývající se ochranou přírody.....	18
1.11 Obec Hradištko.....	18
1.11.1 Základní informace.....	18
1.11.2 Příroda na Hradištku.....	19
1.11.2.1 Naučné stezky a další turisticky zajímavé trasy v okolí Hradištka.....	19
1.11.2.2 Flora a fauna v okolí Hradištka.....	20
1.12 Základní škola Hradištko.....	23
1.13 Školní družina při základní škole Hradištko.....	24
1.13.1 Historie.....	24
1.13.2 Současnost.....	24
1.14 Kelti a jejich vztah k přírodě.....	24
1.14.1 Čtyři živly.....	25
1.14.2 Roční období.....	25
Zima.....	26
Jaro.....	26
Léto.....	26
Podzim.....	27
1.14.3 Posvátné stromy.....	27
1.14.4 Bylinky.....	27
1.14.5 Posvátná zvířata.....	28
1.14.6 Keltští bohové.....	28

2. Praktická část.....	30
2.1 Celoroční plán environmentální výchovy ve školní družině - obsah.....	30
2.2 Podrobně rozpracovaný plán environmentální výchovy realizovaný ve školním roce 2017/18	
.....	32
2.2.1 Podzim.....	32
2.2.1.1 Sledování proměn přírody.....	32
2.2.1.2 Projekt barvy podzimu.....	33
2.2.1.3 Projekt strom.....	35
2.2.1.4 Houby.....	38
2.2.1.5 Projekt lesní zvěř.....	39
2.2.2 Zima.....	42
2.2.2.1 Projekt ptáci v ČR.....	42
2.2.2.2 Projekt lesní zvěř.....	45
2.2.2.3 Hvězdy, souhvězdí.....	47
2.2.3 Jaro.....	48
2.2.3.1 Sledování proměn přírody – jaro přichází.....	48
2.2.3.2 Projekt Kandík psí zub.....	49
2.2.3.3 Projekt léčivé rostliny.....	50
2.2.3.4 Projekt draví ptáci.....	51
2.2.3.5 Vodní ptactvo.....	52
2.2.3.6 Hmyz.....	53
2.2.3.7 Den země 22. 4.....	54
2.2.3.8 Projekt příroda okolo nás.....	55
2.2.4 Lét.....	57
2.2.4.1 Jedlá příroda.....	57
2.2.4.2 Parazoo Vlašim.....	57
Závěr.....	58
Použité informační zdroje.....	60

Přílohy

Příloha č. 1 – Obrázky teoretická část

Příloha č. 2 – Obrázky praktická část

Úvod

Nejprve bych se ráda zmínila o důvodech, které mne vedly k výběru tohoto tématu pro bakalářskou práci. Jeden z důvodů je povahy osobní a druhý důvod je spíše profesní.

Ve svých devíti letech jsem se stala členkou turistického oddílu TOM, tento oddíl se po roce 1990 stal oddílem skautským. V zimním období jsme jezdili do přírody na jednodenní výpravy a poznávali její podobu v zimě. Zasněžené lesy a vyšlapané cestičky od zvěře pro mne mají dodnes svůj půvab. V letním období jsme jezdili na víkendové výpravy do přírody „pod stan“. Všechno, co jsme potřebovali, jsme si nesli na svých zádech. Pokud se náhodou stalo, že jsme něco zapomněli, pomohla nám příroda. Když jsme neměli kolíky ke stanu, použili jsme větve. Pokud jsme neměli čaj, šli jsme nasbírat listy a bylinky do lesa, či na louku. Časem jsme zjistili, že čaj z přírodnin je vlastně mnohem lepší než ten dovezený z domova, a tak jsme jej přestali vozit úplně. Léto jsme pak završili čtyřtýdenním táborem. Tábor jsme si sami postavili a dodnes stavíme na louce, kde není zavedená elektřina, ani voda. Naším cílem je žít zde tak, abychom okolní přírodu nijak nenarušili. Snažíme se, aby po našem odjezdu nikdo nepoznal, že jsme zde tábořili. Je tedy jasné, že moje výchova se již od útlého věku orientovala na přírodu a její soužití s ní.

Již devátým rokem pracuji jako vychovatelka ve školní družině na vesnické škole. Mám ráda přírodu a ráda chodím s dětmi na procházky do lesa i na louku. Zatím se mi nepodařilo najít podrobně vypracovaný plán, co je možné s dětmi během roku v přírodě podnikat.

Ráda bych se tedy ve své bakalářské práci věnovala vytvoření celoročního plánu pro školní družinu, který by byl zaměřen na environmentální výchovu. V celoročním plánu rozpracuji, co lze v kterém období roku s dětmi podnikat, abych v nich „probudila“ lásku k přírodě a naučila je chápat, jak žít tak, aby přírodě neškodily, ale naopak jí pomáhaly.

Z výše uvedeného je patrné, že nejsem profesionální ekolog, ale pouze někdo, kdo má rád přírodu, a proto se rád o svou lásku podělí se svými žáky. Stanovila jsem si tedy za cíl své práce vypracování celoročního plánu environmentální výchovy. Domnívám se, že v současné době existuje pouze malé množství komplexních plánů, které by byly v oblasti environmentální výchovy využitelné ve školní družině.

1. Teoretická část

1.1 Školní družina

Školní družina je zpravidla zřizována při základní škole, většinou slouží pouze základní škole, která ji zřídila. Je však možné, aby sloužila žákům více škol. Je určena především žákům prvního stupně, v odůvodněných případech ji může navštěvovat i žák druhého stupně základní školy. Žáci jsou ve školní družině rozděleni do oddělení, jedno oddělení může mít maximální kapacitu až 30 žáků, ředitel školy však může určit i nižší kapacitu. Každé oddělení má svou vychovatelku, či vychovatele. Počet oddělení je na každé základní škole jiný, řídí se počtem žáků na konkrétní škole. Školní družina je pro žáky otevřena ve dnech školního vyučování. Ve dnech školních prázdnin může být školní družina otevřena na základě dohody ředitele školy se zřizovatelem. Ze své zkušenosti však vím, že ve většině škol není školní družina o prázdninách otevřena. Důvody jsou dle mého názoru především ekonomické – bude-li školní družina otevřena například o jarních prázdninách, bude nutno školu vytápět, a to stojí nemalé finanční prostředky. Během letních prázdnin zase většina škol obvykle provádí drobné, či větší opravy, což není za provozu školní družiny možné.

1.2 Organizační formy činnosti ve školní družině

Základní formou činnosti školní družiny je činnost pravidelná – tj. každodenní pedagogická práce v odděleních s žáky přihlášenými k pravidelné docházce. Příležitostné aktivity jsou zde chápány jako akce jdoucí nad rámec jednoho oddělení, popř. určené i pro rodiče, či širší veřejnost (např. slavnosti, sportovní dny, karnevaly, besídky, veřejně přístupné výstavy prací). Spontánní aktivity jsou např. neorganizované hry v ranní družině před začátkem vyučování, či při tzv. koncové družině po pobytu venku, nebo volná činnost žáků oddělení při pobytu venku na hřišti, či v parku. (Pávková, 2008, s. 144)

První z nich je tedy pravidelná činnost, to jest každodenní činnost, kterou si vychovatelka pro žáky svého oddělení připravuje. Pravidelná činnost zahrnuje přípravu na vyučování, což je především možnost, aby si děti psaly ve školní družině domácí úkoly, případně zařazování her, které pomohou to, co se žáci naučili, upevnit. Dále zahrnuje odpočinkové činnosti – to jsou organizované činnosti, které vychovatel pro žáky připravuje. Mezi tyto činnosti můžeme řadit odpočinek na podložkách, poslech četby, relaxační cvičení, výtvarné činnosti, různé hry a soutěže, které mají žáky rozvíjet, bavit a podporovat v nich smysluplné trávení volného času.

Druhou formou činnosti jsou příležitostné aktivity. Jak již bylo výše zmíněno, jsou to akce konané nepravidelně a mnohdy nejen pro žáky zapsané k pravidelné docházce do školní družiny. Takovéto akce mají, dle mého názoru, svůj velký význam v propagaci školy. Mohou to být různé sportovní

aktivity, např. ke dni dětí, či fotbalový turnaj pro rodiče s dětmi, či různé společenské akce jako je např. soutěž o nejhezčí vyřezávanou dýni, či oheň pro rodiče s dětmi na konci školního roku.

Třetí formou jsou spontánní aktivity. Chápu je jako různé hry, soutěže, volné malování, zkrátka veškerá činnost, kterou žáci vykonávají neorganizovaně, bez ohledu na to, v jakém prostředí se právě nacházejí (uvnitř, venku). Tyto činnosti je vhodné využívat po obědě, kdy si žáci potřebují odpočinout po vyučování. Někteří dospělí si to možná neuvědomují, ale pro děti, obzvláště ty mladší, je čtyř i více hodinové sezení v lavici velmi vyčerpávající.

Jsem přesvědčena o tom, že všechny výše uvedené formy jsou pro činnost ve školní družině velmi důležité a je vhodné, aby je vychovatelé využívali.

1.3 Děti mladšího školního věku

Mladší školní věk je ohraničen obdobím mezi 6 až 11 lety, což je zpravidla období, kdy děti navštěvují 1. stupeň základní školy.

1.3.1 Tělesný vývoj

Pro toto období je typický růst do výšky. Jedná se zejména o růst dlouhých kostí, tedy končetin.

Kostra však ještě není zcela vyvinuta. V tomto období dochází k formování páteře. Z tohoto důvodu není vhodné dítě příliš zatěžovat, aby nedošlo k deformaci páteře. Dále srůstají kosti pletence pánevního a lopatkového a mění se tvar lebky. Stejně jako v předškolním období, pokračuje osifikace kostí, oproti předškolnímu období jsou již méně pružné. Nicméně dítě má stále spoustu chrupavčité tkáně. Spolu s růstem těla rostou a jsou mnohem výkonnější i svaly a vnitřní orgány. Děti v mladším školním věku mají velkou potřebu pohybu, kterou ale nemohou realizovat v době vyučování. Proto je velmi důležité, aby měly dostatek pohybu alespoň během odpoledne. Vzhledem k již výše zmíněnému vývoji kostry se zlepšuje i koordinace a zlepšuje se jemná motorika dítěte. Proto je možné zařazovat do činnosti dětí mnohem rozmanitější činnosti než tomu bylo v období předškolního věku. Velkou výhodou pro nás je také skutečnost, že přibližně do osmi let věku se dítě nezaměřuje příliš na výkon, ale má velkou radost z pohybu samotného.

Za velmi důležité považuji dodržování hygienických návyků, pestrý a zdravý jídelníček (což do určité míry splňují i školní jídelny) a velké množství různých podnětů. Jsem přesvědčena o tom, že v tomto období je vhodné přihlásit dítě na nějaký na pohybově zaměřený kroužek. Je jedno, zda to bude např. kopaná, či tanec. Důležité je, aby se dítě hýbalo, ale v přiměřeném množství. V tomto věku ještě není z výše zmíněných důvodů vhodné zařadit jednostranně zaměřený sport na závodní úrovni.

1.3.2 Psychický vývoj

Psychický vývoj je výsledkem interakce dědičných dispozic, tj. vnitřních podmínek (genová výbava, genotyp) a vlivů vnějšího prostředí (fenotyp – konkrétní realizace genotypu v daném prostředí). Protože však dítě není pouhým pasivním příjemcem různých podnětů, je jeho aktivita v průběhu psychického vývoje dalším, stejně důležitým činitelem. Psychický vývoj se realizuje prostřednictvím činnosti, aktivity, ve které se rozvíjejí různé psychické procesy i vlastnosti a celá osobnost dítěte. (Jůva, 2001, s. 90) Toto poznání je velmi důležité právě pro nás pedagogy. Znamená to, že v tomto období máme velkou šanci ovlivnit názory dětí a nasměrovat jejich aktivitu správným směrem, ať již se jedná o jejich vztah ke škole, či k okolní přírodě.

Doba, po níž udrží dítě zaměřit svou pozornost, se prodlužuje, i když na počátku školní docházky se ještě snadno nechá rozptýlit okolními podněty. Pro pedagoga je proto důležité častěji měnit druhy činnosti a snažit se děti motivovat například pomocí příběhů.

V souvislosti s tím, že dozrávají smyslové orgány, se zdokonaluje vnímání. Děti nejlépe vnímají to, co je názorné a co v nich vzbuzuje nějaké emoce. Proto je vhodné nechat je, aby si vše, co je možné, mohly sami vyzkoušet. Například můžeme děti učit vnímat přírodu tak, že je vezmeme do lesa. Zůstaneme tam potichu stát a budeme vnímat, jaké zvuky a vůně cítíme, jak na nás toto prostředí působí. Čím více toho děti názorně poznávají, tím kvalitnější jsou pak jejich představy.

Myšlení dětí se zpočátku týká hlavně řešení běžných problémů, až později dokáží přemýšlet o minulých a budoucích věcech. Problematické je, že dítě zatím není schopno zcela pochopit význam abstraktních pojmů. V oblasti řeči dochází též k velkému rozvoji. Dítě se dokáže vyjadřovat i pomocí delších vět, ve škole se učí používat spisovný jazyk, což ovlivňuje úroveň jeho slovního projevu. Pedagogové se snaží dosáhnout toho, aby dítě srozumitelně vyjadřovalo své myšlenky.

V citové oblasti převažují především kladné city, které jsou však prozatím poměrně nestálé a spíše povrchní. Problematické je, že se děti prozatím nedovedou vžít do pocitů druhých. Jsou zvědavé, rády poznávají vše nové a jsou rády za každý dobře splněný úkol, což dokáže dobrý pedagog využít jako motivaci ve své práci.

1.4 Motivace ve školní družině

Motivace má vyvolat potřebu a současně také ukázat cestu, jak ji uspokojit. Měla by účastníkům odpovédět na otázku, PROČ danou činnost budou vykonávat. (Pávková, 2008, s. 170)

Motivací se tedy snažíme dítě „navnadit“ k činnostem ve školní družině. Vzhledem k tomu, že řeč je o zájmových činnostech, nemůžeme dítě k aktivitě nutit. Správná motivace by měla udržovat děti v napětí a očekávání něčeho zajímavého. Pokud již vím, co děti zajímá, čím se rády baví, je vhodné toho při motivování využít.

Každé dítě by chtělo uspět. Při mnoha činnostech však není možné, aby uspěli všichni. Je proto velmi důležité, aby vychovatel dovedl ocenit a pochválit nejen ty, kterým se úkol podařil nejlépe, ale i ty, kterým se právě zcela nevede. Je důležité najít u každého dítěte alespoň nějakou „maličkost“, za kterou jej lze pochválit a tím jej motivovat k další snaze. Vedoucí nic nemůže dělat za dítě, nabízí činnosti, motivuje, podněcuje, vede, hodnotí, ale činnost samu vykonává jedinec. (Pávková, 2008, s. 172)

Úkolem vychovatele je udržet děti motivované. Jako vhodná navozující motivace může vychovateli posloužit například literatura vhodná pro věk dětí, s nimiž pracuje, nebo příběh, který dětem před činností vypráví. Dítě se ve své fantazii stává například detektivem, nebo badatelem, který se snaží objevit nový druh živočicha. Motivace také napomáhá k učení se přijímání různých sociálních rolí, podporuje děti ve vzájemné spolupráci, a to je, dle mého názoru, velmi důležité.

1.5 Vhodné metody a formy práce s dětmi ve školní družině

Existuje mnoho dělení metod pro práci s dětmi. Nejčastější třídění, které je i v praxi užíváno, je dělení podle Dr. Pávkové, na následující tři typy.

1.5.1 Metody slovní

Zatímco ve škole se nejčastěji používá výklad, vychovatelky mají více času, který mohou využít k „povídání“. Proto ve školní družině spíše využíváme vyprávění. Základní rozdíl je v tom, že vyprávění je mnohem barvitější, podrobnější. Vypravěč využívá různých výrazových prostředků i modulaci hlasu. U posluchačů by vyprávění mělo vzbudit větší zájem. Já osobně s dětmi velmi ráda pracuji v komunikačním kroužku, kde často využívám metodu dialogu. Kladu dětem otázky, např. „Jak se dnes zde cítí?“, a ony mi sdělují svůj názor. Při dialogu totiž nekomunikuje pouze učitel s dětmi, ale i děti navzájem. Mají tedy možnost se navzájem doplňovat a učit se vnímat názor druhých.

1.5.2 Metody názorné (názorně-demonstrační)

Touto metodou působíme na smysly dítěte. Jak vyjádřil již Jan Ámos Komenský ve své Velké didaktice: „Proto budiž učitelům zlatým pravidlem, aby všechno bylo předváděno všem smyslům, kolika možno. Totiž věci viditelné zraky, slyšitelné sluchu, vonné čichu, chutnatelné chuti a hmatatelné hmat; a můžou-li být vřímá obajdová vísmysly, bdiž to předváděová vísmyslům.“

Nejvýznamnější názornou metodou je dle mého názoru předvádění a pozorování, základem této metody je názorné předvedení, vyzkoušení, či zjištění na základě pokusu. Prožitky se stávají důležitými pro rozvoj fantazie a představ o daném tématu. Další často užívanou názornou metodou je in-

struktáž. Tu nejčastěji využíváme při popisu jednotlivých kroků, které mají děti vykonat, například při pracovních činnostech, nebo tělesné výchově, toto je často provázeno praktickou ukázkou.

1.5.3 Metody praktických činností (dovednostně-praktické)

Základem této metody je aktivní přístup dětí a jejich vlastní činnost. Touto metodou by měly být aktivovány všechny smysly. Je to metoda, která se ve školních družinách používá v hojné míře, a to je podle mě velmi dobře. Kromě jiného napomáhá tato metoda rozvoji jemné motoriky a kooperaci.

1.5.4 Základní formy pro práci s dětmi ve školní družině

Hlavními formami, které nejčastěji využíváme ve školní družině, jsou různé hry a soutěže. Ty mohou být povahy spontánní (tedy to, co si děti sami vymyslí), či řízené (předem připravené a vedené vychovatelem). Další důležitou formou jsou vycházky, pokud možno pravidelné. Na vycházku se můžeme s dětmi vydat kamkoliv – po městě, či vesnici, do lesa, či na louku.

Stejně důležitou, i když ne pravidelnou formou, je exkurze. Domnívám se, že je vhodné alespoň dvakrát do roka navštívit i něco jiného, zajímavého, nového, co nemáme denně „na dosah ruky“.

Může to být třeba exkurze do zoologické zahrady, nebo do nějakého muzea.

1.6 Moderní metody výuky

Kromě běžně užívaných metod, jež jsou popsány výše, jsou v dnešní době často využívány též moderní metody výuky. Níže popsané metody vycházejí z knihy Moderní vyučování.

1.6.1 Skupinová práce žáků

Jelikož člověk je ze své přirozenosti tvorem společenským, je i pro žáky skupinová práce mnohdy příjemnější než samostatná. Žák, který je jinak méně aktivní a stydlivý, je většinou v menší skupině schopen se spíše otevřít a zároveň, stojí-li za stejným názorem více lidí (jeho skupina), dokáže tento názor obhájit.

Skupinová práce je pro žáky z mnoha důvodů přínosná. Je zjištěno, že to, co nemám příliš rád, jsem spíše schopen vykonat ve skupině než sám. Žáci si také při společné práci snáze utřídí, co se dozvěděli. Důležitá je též pro procvičování a rozšiřování slovní zásoby, naučení sebekontroly, vzájemné pomoci a spolupráce. Při společné práci jsou žáci nuceni sdílet různé názory a společně se rozhodovat. Nemalý význam má také to, že se ve skupině lépe poznávají, i proto je vhodné nenechávat žáky pokaždé pracovat ve skupině stejného složení.

Mezi činnostmi, pro něž je vhodné skupinovou práci využít, patří zadávání úkolů. Mohou to být úkoly pro všechny skupiny stejné, kdy soupeří o nejlépe splněný úkol, nebo si pedagog připraví pro každou skupinu jiný úkol a na závěr si skupiny vzájemně sdělí výsledek své práce. Další vhodnou činností pro práci ve skupině jsou různé diskuse, zajímavým způsobem je pyramidový způsob dis-

kuse – žáci diskutují o daném tématu nejprve v menší skupině, posléze se dvě skupiny spojí dohromady a mají možnost sdělit si k čemu dospěly, případně dostanou další, společný úkol.

1.6.2 Hry v roli, simulační hry

1.6.2.1 Hry v roli

Žáci se při tomto způsobu práce vžívají do role a jednají podle přiděleného scénáře. Hraní rolí dává hráči možnost jednat v bezpečném prostředí – nehraji já za sebe, ale hraji někoho jiného. Pedagog si musí před hrou připravit scénář, nejlépe pro každého hráče, aby jej mohl při hře využít. Ve scénáři by měla být popsána postava, kterou hraje, je však vhodné ji nepopisovat příliš podrobně, aby si hráč mohl detaily domyslet sám. Dále je třeba uvést cíl, kterého chce postava dosáhnout.

Před začátkem hry je třeba žáky seznámit s tématem, jehož se hra týká. Hry v roli je možné hrát buď jako „divadlo“ - hráči hrají svou roli a ostatní včetně pedagoga jsou diváci, nebo může hrát více skupin najednou. Tato varianta je vhodná zejména v těch případech, kdy hráči trpí trémou z vystoupení před ostatními. Na závěr je důležité zařadit diskusi, při níž zhodnotíme, k čemu jsme při hře dospěli. Pedagog může žákům pomoci pokládáním otázek, které si předem připravil.

1.6.2.2 Simulační hry

Pod tímto názvem se skrývá vlastně lépe propracované hraní rolí. Pedagog si pro žáky připraví hru, v níž každý žák zastává nějakou předem danou roli. Žáci pak společně řeší nějaký předem nastíněný problém. Ovšem oproti reálnému světu mají tu výhodu, že se nerozhodují zcela podle sebe, ale jejich rozhodnutí vycházejí z vlastností přidělených postav.

V průběhu simulační hry mají žáci možnost vyzkoušet si, jak některé věci fungují ve skutečném světě. Zároveň je však důležité žákům vysvětlit, že ve skutečném světě jsou mnohé věci složitější a hra jim to pouze ukazuje zjednodušeně. Simulační hry můžeme využít jako vhodný prostředek, pokud chceme žákům ukázat, že žádný problém nemá snadné řešení a vždy není snadné se rozhodnout, zvláště seznámíme-li se se situací z více stran. Je velmi důležité, aby žáci pochopili, že je třeba zjišťovat, jaké důvody mohou vést ostatní k jejich rozhodnutím.

1.6.3 Projekty

V posledních letech se projektové vyučování stává oblíbenou výukovou metodou. Někdy se však stává, že pedagogové nemají činnost dobře promyšlenou a výsledek práce pak neodpovídá poměrně značné časové dotaci, která byla do projektu investována. Projektem rozumíme úkol, či úkoly, které dostanou žáci za úkol splnit. Plnit úkoly mohou jednotlivě, či ve skupinách. Oproti samostatné práci žáků je projekt časově náročnější.

Pedagogova příprava projektu spočívá především ve stanovení cíle práce, uvědomění si podmínek – časových i materiálních, schopností žáků a v důkladném naplánování činnosti. Úkoly, které budou

žáci plnit, by měly být spíše kratší, pro žáky zajímavé, podané vhodnou formou, srozumitelnou pro konkrétní věkovou kategorii. Při zadávání úkolů je vhodné myslet i na to, aby při jejich plnění žáci prostrídali různá prostředí – mohli pracovat na počítači, v knihovně, mimo budovu školy. Je vhodné, aby pedagog v průběhu práce žákům pomáhal, objasňoval případné nedostatky v chápání úkolů, občas kontroloval, zda a jak se žákům práce daří. Závěrem by měla proběhnout reflexe, kdy žáci sdělí ostatním, jak jejich práce probíhala a k jakým dospěli závěrům. Pedagog pak shrne a zopakuje, co nového se žáci během své práce dozvěděli.

1.6.4 Metoda objevování

Zvláštností metody objevování je, že žáci přichází na určité principy, či metody práce sami, případně s drobnou dopomocí pedagoga. Tato metoda práce je velmi aktivní, žáci při ní obvykle pracují ve skupinách a společně se těší z toho, že sami dospěli ke způsobu vyřešení problému.

Samozřejmě má i tato metoda své nevýhody, jednou z nich je časová náročnost. Oproti frontálnímu výkladu je totiž mnohem pomalejší, ale pro žáky mnohem přínosnější. Neseznámíme žáky pouze s pojmem, ale poskytneme jim prožitek, který tak snadno nezapomenou a získanou dovednost budou schopni aplikovat.

Například vyložíme-li žákům, jak se vypěstuje rostlina, získali sice od nás informaci, není však jisté, že ji dovedou správně použít. Necháme-li je, aby se sami pokusili o vypěstování rostliny a pouze je upozorňujeme na jejich případná špatná rozhodnutí, je pravděpodobné, že si způsob, jak vypěstovat rostlinu osvojí a napříště jej sami dokáží zrealizovat. Výsledkem objevování by měl být nejen nový objev, ale také vědomí toho, k čemu jim může to, k čemu dospěli, sloužit.

1.7 Osobnost vychovatele

Pedagogova osobnost je jedním ze základních problémů pedagogické teorie, neboť na jejích kvalitách morálních, odborných i pedagogických závisí průběh i výsledek celého výchovně-vzdělávacího procesu. (Jůva, 2001, s. 55) Z výše citovaného je zřejmé, že kvalita pedagogovy osobnosti je opravdu velmi důležitou podmínkou pro správné vykonávání jeho profese.

Pomineme-li, že vychovatel ve školní družině musí splňovat určité kvalifikační předpoklady, je velmi důležité, aby jeho osobnost vykazovala určité specifické vlastnosti. Oproti učitelům by měla u vychovatele převažovat neformální autorita nad formální. Vychovatel se totiž ocitá v roli učitele a vychovatele, stejně jako rádce a kamaráda. Je pro něj velmi důležité, aby dokázal sám vyhodnotit, kdy má v jaké roli vystupovat.

Jaké vlastnosti by měl vychovatel mít? Měl by to být dobrý člověk, tedy člověk spravedlivý, pracovitý, který se dokáže ovládat. Dále by měl mít patřičné vědomosti z oblasti pedagogiky a psychologie a dokázal je využít v praxi. Vzhledem k tomu, že pracuje s dětmi, měl by k nim mít kladný

vztah, být komunikativní, empatický, schopný své svěřence vychovávat a učit je správnému jednání. Je také žádoucí, aby byl tvořivý, uměl se radovat ze hry a měl smysl pro humor.

Protože vychovatel musí zvládnout spoustu různých situací, ke kterým může dojít, musí ovládat účinné způsoby jednání. To znamená, že dokáže brát v úvahu názor dětí, dovede s nimi hovořit, naslouchá jejich přáním a nápadům. Zároveň ale dovede děti přesvědčit o správných názorech bez použití silového jednání. V možnosti věnovat mnohem více času názorům dětí a jejich poznávání spatřuji velkou výhodu, o kterou jsou učitelé „ochuzeni“.

1.7.1 Jak může vychovatel ovlivnit vztah dětí k přírodě

Každý učitel nebo pedagogický pracovník, který má v popisu práce realizaci environmentální výchovy by měl splňovat toto:

1. znát a chápat důvody realizace environmentální výchovy
2. uvědomovat si specifika environmentální výchovy
3. vhodně nastavit poměr mezi požadavky na znalosti a na osobnostní rozvoj
4. respektovat význam pobytu v přírodě pro rozvoj environmentální senzitivity, umožňovat dětem/žákům/studentům informální vzdělávání
5. používat vhodné edukační nástroje
6. používat vhodné nástroje hodnocení environmentální výchovy (Jančaříková, 2013, s. 147)

Za obzvláště důležité podmínky pro vychovatele považuji tři z výše zmíněných a to:

Ad 1. Pokud chci u dětí vybudovat kladný vztah k přírodě, případně změnit jejich názor, musím nejprve sama chápat důležitost chování k přírodě takovým způsobem, který ji nenarušuje.

Ad 2. Je samozřejmé, že pokud dítě nemá rádo například dějepis, nebude pravděpodobně později vyhledávat výlety za historií. Pokud ovšem dítě nebude mít rádo přírodu, bude to pravděpodobně znamenat, že ji nejen nebude vyhledávat, ale bohužel se ani nebude snažit ji nějak chránit a nepoškozovat.

Ad 4. Vyučovat environmentální výchovu ve třídě je poněkud zvláštní představa. A pokud chci u dětí vyvolat zmiňovanou environmentální senzitivitu, musím je brát do přírody a učit je ji chápat, vidět, cítit. Jsem přesvědčena o tom, že pokud mám u dětí kladné pocity a kladný vztah k přírodě „vyvolat“, musím k ní mít sama pozitivní vztah.

Jak tedy podle mne může vychovatel vztah dětí ovlivnit? Musí je brát co nejvíce do přírody, vysvětlovat jim, jak funguje, ukazovat jim její krásy, vysvětlovat důležitost její ochrany. A hlavně: jít dětem sám příkladem.

1.8 Ekologie nebo environmentalistika?

Pojmy ekologie a environmentalistika bývají často zaměňovány. Proto zde uvádím definici těchto pojmů. Ekologie je biologická věda, která se zabývá vztahem organismů a jejich prostředí a vztahem organismů navzájem. Ekologický je synonymum k šetrný k přírodě. (Leblová, 2012, s. 15)

Environmentalistika zkoumá působení člověka na ekosystémy. Její náplní je ochrana životního prostředí, prevence znečišťování životního prostředí a náprava prevence škod vzniklých působením lidí. Zahrnuje i hospodaření s energiemi, využívání přírodních zdrojů a péči o zdraví lidí. Zasahuje přitom do dalších vědních oborů, například do biologie, ekologie, chemie, fyziky, etiky ... (Leblová, 2012, s. 15)

Z definice pojmů vyplývá, že ekologie zkoumá organismy, které v přírodě žijí a jak se navzájem ovlivňují, což je samozřejmě velmi důležité, protože pokud člověk nemá dostatečné informace o jednotlivých organismech (například jak žijí, čím se živí, kdo jsou jejich úhlavní nepřátele) může se je jen těžko úspěšně pokoušet chránit. Naproti tomu environmentalistika se nezabývá fungováním přírody, ale tím, jak na ni působí člověk. A jak člověka „naučit“, aby žil způsobem, který nebude přírodu poškozovat.

Jsem přesvědčena o tom, že naše žáky musíme naučit obojímu. Je potřeba, aby věděli, že například veverka žije v lese a živí se oříšky, houbami a spoustou dalšího, co jí poskytuje les. Zároveň je však třeba, aby pochopili důležitost ochrany jejího prostředí a snažili se hledat způsoby, jak toto prostředí zachovat.

1.9 Environmentální výchova a její zakotvení do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

1.9.1 Environmentální výchova

Tento pojem je u nás poměrně nový, začal se používat teprve koncem 90. let 20. století. K nutnosti zavedení environmentální výchovy vedl především zvyšující se počet obyvatel na naší planetě a fakt, že lidé začali v posledních přibližně sto letech mnohem více zasahovat do dříve nedotčené přírody. Jistě, člověk přetvářel přírodu podle svého již odpradáвна, nicméně tehdy nebyly změny, ke kterým docházelo, pro přírodu žádnou pohromou. Teprve po 1. světové válce začalo vlivem rozrůstajícího se průmyslu docházet k nezvratným změnám na přírodě.

1.9.2 Rámcový vzdělávací program

Rámcový vzdělávací program je základní kurikulární dokument na státní úrovni. Rámcových vzdělávacích programů máme několik, jsou rozděleny podle stupně vzdělávání, kterého se týkají. Pro mateřské školy je závazný Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, pro základní školy Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a pro střední školy platí Rámcový

vzdělávací program pro gymnázia a Rámcové vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání. Na základě těchto programů si jednotlivé školy tvoří své Školní vzdělávací programy.

Environmentální výchovu do vzdělávacích programů mnoha zemí zařadili lidé, kteří připouštějí existenci environmentálních problémů, ale zároveň věří, že to „má ještě smysl“, že se „ještě dá něco dělat.“ (Jančaříková, 2013, s. 128). Před 11 lety (v roce 2007) byla konečně zařazena i do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání jako jedno z průřezových témat.

Environmentální výchova vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince. (RVP pro ZV, 2017, s. 135)

Cíl výchovy je tedy jasně specifikován. V Rámcovém vzdělávacím programu se zmiňuje využití environmentální výchovy ve většině vzdělávacích oblastí a je zde i velmi srozumitelně popsáno, co se v rámci té které oblasti mají žáci dozvědět. Nejsm si však vědoma toho, že by se ve školách využívaly pro výuku environmentální výchovy nějaké učebnice, i když několik zajímavých publikací, které jsou k tomuto tématu zpracovány, již vyšlo. Míra toho, co se žák v rámci předmětu naučí, je tedy velmi závislá na konkrétním pedagogovi.

1.10 Některé organizace zabývající se ochranou přírody

Český svaz ochránců přírody – je zapsaný spolek, který vznikl v roce 1979. Jeho posláním je ochrana a obnova přírody, ekologická výchova a podpora trvale udržitelného života. Nejvíce oceňují, že učí mládež i dospělé pomocí různých projektů, jak se k přírodě máme chovat. Český svaz ochránců je také provozovatelem Parazoo ve Vlašimi, jíž jsme navštívili.

Centrum ekologické výchovy Zvoneček – vzniklo v roce 1996, zaměřuje se především na děti ze základních a mateřských škol, pro něž organizuje výukové programy. Toto centrum působí ve Vraném nad Vltavou. Zmiňuji ho ve své práci především proto, že v roce 2009 obnovilo naučnou stezku Medník, která prochází blízkým okolím naší obce.

1.11 Obec Hradištko

1.11.1 Základní informace

Obec Hradištko se nachází ve středočeském kraji, v okrese Praha – západ na soutoku řek Sázavy a Vltavy. Ještě před 15 lety to byla malá obec, která byla spíše rekreační oblastí. Dnes je však obcí s téměř dvěma tisíci trvale hlášených obyvatel. Tento velký nárůst počtu obyvatel je způsoben malou vzdáleností od našeho hlavního města. Na nejbližší okraj Prahy je to od Hradištko „pouhých“ 20 kilometrů, z Hradištko do Prahy také pravidelně jezdí příměstské autobusy. Mnoho našich spoluob-

čanů tedy bydlí na Hradištku, či v některé z jeho dalších částí (jsou celkem čtyři: Hradištko, Pikovice, Brunšov, Rajchardov) a každý den dojíždí za prací do hlavního města.

Historie naší obce sahá až do doby kamenné. Ve 13. století zde bylo tržní městečko, z něhož se dodnes zachovaly jen základy a dnes je zde naučná stezka připomínající jeho historii.

První písemná zmínka o naší obci pochází z roku 1310, kdy byla zmíněna v bule papeže Klimenta V. jako osada Hradiště. V 18. století byl v obci postaven barokní zámek, který je dodnes významnou dominantou naší obce (obr. č. 1). Další, ne příliš slavnou součástí historie naší obce, je období 2. světové války, kdy byli místní občané donuceni opustit své domovy a přenechat je nacistům. Dokonce zde byl zřízen koncentrační tábor a cvičiště SS. Jako vzpomínka na toto období byla otevřena naučná stezka Vystěhované Hradištko.

1.11.2 Příroda na Hradištku

1.11.2.1 Naučné stezky a další turisticky zajímavé trasy v okolí Hradištko

Naučná stezka Medník

Jedná se o nejstarší naučnou stezku u nás. Zprovozněna byla již v roce 1965. Od té doby prošla několika opravami. Celá délka trasy je 7 kilometrů. Na trase bylo původně 16 zastavení, nyní jich je jen 14. Stezka byla ve velmi špatném stavu. V roce 2009 byla obnovena a znovuotevřena Centrem ekologické výchovy Zvoneček, o němž jsem se již ve své práci zmiňovala. Na každém ze zastavení najde návštěvník zajímavosti o fauně a flóře, která se zde vyskytuje. Stezka je okruh, který začíná i končí na vlakové zastávce Petrov u Prahy. Odtud vede podél řeky Sázavy až k blízkosti obce Luka pod Medníkem, kde se stezka obrací a vede zpět do Pikovic, tentokrát však lesem.

Nejvýznamnějšími rostlinami, které zde rostou jsou Osladič obecný – kapradina, jejíž oddenek má nasládlou chuť a je využíván v lékařství, Kandík psí zub (obr. č. 2) – liliovitá rostlina, jenž získala svůj přídomek psí zub podle svého kořene – cibule, která svým tvarem připomíná zub. Tato rostlina kvete brzy z jara na kopci Medník. Místo výskytu každé rostlinky je označeno dřevěnou tyčkou, aby případný návštěvník nemohl nechtíc některou z rostlin poškodit. Tato rostlina se nevyskytuje ve volné přírodě na celém území naší republiky jinde než právě než v okolí Medníku. Jedinečnost výskytu Kandíku v okolí naší obce, vedla k tomu, že se stal součástí znaku naší obce (obr. č. 3). Z živočichů, kteří se vyskytují ve Středočeském kraji bych zmínila Mloka skvrnitého, který obývá potůčky s kamenitým korytem.

Posázavská stezka

Celková délka Posázavské stezky je 68 kilometrů. Vede od Sázavy až do Pikovic. Původně měla být stezka otevřena již v roce 1914, protože však začala 1. světová válka, byla nakonec stezka otevřena až o 10 let později, tedy v roce 1924. Nejčastěji se však chodívá trasa z Kamenného Přívozu do Pi-

kovic, celková délka trasy je pak přibližně 8 kilometrů. Výstavba Posázavské stezky nebyla ničím jednoduchým, neboť mnohdy vede mezi skalami, proto bylo třeba na několika místech stezku do skal vysekat. Celá trasa vede podél řeky Sázavy, i zde jsou umístěny informační panely, které dávají návštěvníkům možnost seznámit se se zdejší přírodou. Nejzajímavějšími vyhlídkami jsou Klimentova – z níž je hezký výhled proti proudu řeky Sázavy a Raisova – ta nabízí návštěvníkovi pohled do údolí Sázavy. Dnes jsou bohužel vyhlídky již zčásti zarostlé. Závěrečná část stezky vede společně s naučnou stezkou Medník. Na této trase má návštěvník možnost vidět nejen koryto řeky Sázavy, ale i protější břeh, na němž se do skal „zasekává“ železniční trať, která je známa pod názvem Posázavský Pacifik. Tento název zřejmě vychází z dob velkého rozkvětu trampingu, kdy touto trasou jezdili „trampové“ každý víkend do svých chat v osadách rozestých na obou březích Sázavy.

1.11.2.2 Flora a fauna v okolí Hradištka

Před 800 – 600 miliony lety se zde nacházelo moře, po němž nám zde zůstaly četné usazeniny, kterými místy prorůstají žulové vyvěřeliny. Pro přírodu v okolí Hradištka jsou typické opadavé lesy, také zde nalezneme množství luk a polí. Dominantou zdejší krajiny je výše zmíněný vrchol Medník. Přírodním dělítkem mezi obcí Hradištka a Štěchovice je řeka Vltava. V části obce v Pikovicích pak teče řeka Sázava, jež je v úseku mezi Kamenným Přívozem a Pikovicemi známá svými peřejemi, pro něž se stala vodácky vyhledávanou oblastí.

Flora

Nejvýznamnější místní rostlinou je Kandík psí zub, o němž jsem se již zmiňovala v souvislosti s naučnou stezkou Medník.

Dalšími druhy rostlin vyskytujícími se ve zdejší přírodě jsou:

kapradiny:

- již zmíněný Osladič obecný
- Sleziník červený, který poznáme podle oddenku, z něž vyrůstá až 30 vějířovitě rozprostřených listů
- Puchýřník křehký, který získal své jméno podle výtrusnic, které na spodní straně listu vypadají jako puchýřky.

- setkáváme je nejčastěji ve štěrbinách skal.

Další rostliny:

- Devětsil bílý, zajímavý svým hroznovitým květenstvím a srdčitými listy. Setkáváme se s ním u potoků a řek či na vlhkých loukách.
- Bělozářka liliovitá – bíle kvetoucí rostlinka, vyskytující se na kamenitých stráních.

- Orsej jarní, žlutě kvetoucí rostlina, jež se vyznačuje několika květy, s osmi až dvanácti korunními lístky, kvetoucími na jednom stonku. Potkáváme ji od května na vlhkých místech.
- Křivatec žlutý, rostlina z čeledi liliovitých, která roste na vlhkých místech.

Stromy, které rostou v okolí Hradištká:

- Olše lepkavá, se svými typickými dlouhými samčími jehnědami a samičími šištice a srdcovitými listy, které jsou lepkavé.
- Vrba jíva (obr. č. 4), jež kvete již v březnu, svým tvarem připomíná keř. Její samčí jehnědy jsou oválného tvaru a jsou nápadné svými žlutými prašníky (kočičkami), zatímco samičí mají podlouhlý tvar.
- Jalovec obecný, jehličnatý strom, jež má pichlavé špičaté jehlice, samičí šištice se vyvíjejí dva až tři roky do černomodrých bobulí, samčí šištice jsou zelené.
- kolem železniční trati je možno spatřit prudce jedovatý Tis červený, který má ploché jehlice, výrazný je svými červenými míšky. Jeho dřevo bylo pro svou pružnost využíváno pro výrobu kuší a luků. Kelty byl považován za posvátný a pro Germány byl pro svou dlouhověkost symbolem věčnosti.

Z keřů můžeme nalézt:

- Osiku obecnou, jež je na první pohled odlišná svou světlou kůrou. Díky oválnému tvaru listů a dlouhým zploštělým řapíkům pohne osikou i mírný závan větru. Samčí i samičí jehnědy jsou podlouhlého tvaru, samčí pak zelené a samičí purpurové, později hnědé.
- Svídu krvavou, již poznáme i v zimních měsících podle tmavočervených větví, na podzim se pak do vínova zabarvují i listy. Bílé květy díky své nepříjemné vůni lákají hmyz, od srpna do září dozrávají v kulovité plody černavé barvy.
- Meruzalku zlatou, jež patří mezi rybízky a k nám se dostala v 19. století, vyznačuje se žlutými květy a třílaločnými listy.

Fauna

Mezi nejvýznamnější zástupce z čeledi ptáků, kteří se zde vyskytují lze zařadit:

- Výra velkého, který je největší evropskou sovou, nejčastěji žije v lesích a skalnatých oblastech. Je to noční lovec, mezi jeho potravu patří ptáci a menší savci.
- Strízlíka obecného – což je malý ptáček, žijící v lesích, ale i zahradách. Zajímavé je, že sameček staví vždy několik hnízd a samička si jedno z nich vybere, upraví a naklade do něj vajíčka.
- Konipase bílého, který je ve skutečnosti černobílý. Jedná se o velmi rozšířený druh v celé střední Evropě. Na vejcích sedí oba partneři.

Zaslechnout můžeme:

- varování Brhlíka obecného, jenž dává hlasitě najevo, kde jsou hranice jeho revíru. Dokáže běhat po kmenech stromů a šplhat i hlavou dolů.
- kvílivé volání Datla černého – našeho největšího datlovitého ptáka, který si své hnízdo vytesává do kmene stromu. Je snadno rozpoznatelný podle své červené čepičky.
- skřípavý zpěv Dlaska tlustozobého – jedná se o největšího pěnkavovitého ptáka, jenž se vyskytuje ve střední Evropě. Sídlí nejčastěji ve smíšených lesích, ale lze ho potkat i v ovocných sadech či parcích. Živí se především peckami třešní a švestek, k jejich rozlouskávání používá svůj tlustý zobák.

Co se týče řeky Sázavy, ráda bych ještě zmínila:

- Labutě velké, které každoročně hnízdí přímo v Pikovicích, stejně jako jinde, i u nás má své hnízdo v rozlehlém rákosí.
- Volavku popelavou, jedná se o velkého ptáka, jenž žije v koloniích v blízkosti vody, protože její potravou jsou ryby.
- Kormorána velkého, který též žije v koloniích v blízkosti vody. Naši rybáři ho nemají příliš v lásce, neboť často rybu jen zraní a ta na následky zranění uhynie.
- Orla mořského, jeho přízvisko sice napovídá, že by měl žít u moře, ale k životu mu stačí větší vodní plocha a les, z tohoto důvodu se objevuje i v našem okolí. Jeho potravu tvoří ryby, vodní ptáci, ale i mršiny, na svou kořist se vrhá střemhlav.
- U Sázavy se také setkáváme s Nutriemi říčními, které jsou původně z Jižní Ameriky, chovají se na farmách kvůli kožešině a do volné přírody se dostaly buď útekem z farmy, nebo záměrným vypuštěním. Pod břehy mají vybudovány své nory a u nás se v zimě rády vydají na břeh pro trochu suchého pečiva, které jim sem místní obyvatelé nosí.

Ze savců, kteří se v České republice běžně vyskytují se zde nejčastěji setkáváme s:

- Veverkou obecnou, které jsou hojně rozšířeny na území celé Evropy. Hnízdo si staví v koruně stromů, zajímavé je, že nemá hnízdo jen jedno – další hnízda má na hraní a občasně přespání.
- Zajícem polním, kteří dovedou utíkat rychlostí až 55 km v hodině. Zvláštností u zajíců je, že samice může být znovu oplodněna i v době březosti, takže v sobě nosí různě staré zárodky, takže může mít dva vrhy mláďat velmi brzy po sobě.
- Srnami, které patří do čeledi vysoké zvěře a jsou jejími nejmenšími zástupci. Pást se chodí především za soumraku a v noci. Z tohoto důvodu je nutné, aby řidiči za šera a v noci jeli v okolí lesů a luk velmi opatrně. Bohužel se srny často stávají obětí dopravní nehody. Podle

informací místního myslivce jich bývá sraženou auty tolik, že myslivci je pak v době lovu neloví, aby nedošlo k jejich přílišnému úbytku.

- Prasaty divokými, se kterými se setkáváme především v listnatých a smíšených lesích, kde se živí bukvicemi a žaludy, nebo vyrývají ze země nejen kořínky, ale i larvy hmyzu, myši či obojživelníky. Pro místní obyvatele jsou často obávaným nepřítelem, neboť se z lesů vydávají i k blízkým domům, kde za sebou nechávají spoušť v podobě vysypaných popelnic.
- Liškami obecnými, které jsou velmi přizpůsobivé a dokáží přežít v téměř jakémkoli prostředí. Ani na stravu nejsou vybíravé, živí se menšími savci, ptáky, zdechlinami, ale nepohrdnou ani ovocem. Mají výborný sluch, čich i zrak. U nás se s nimi setkáváme především v lesích.
- Jezevcem lesním, jehož noru tvoří podzemní labyrint chodeb. Má velmi silné drápy, jimiž svou noru vyhrabává. Patří mezi všežravce, v jeho jídelníčku tudíž můžeme nalézt žížaly, hlemýžďe, různé bobule a kořínky.

Z obojživelníků stojí za zmínku Mlok skvrnitý, který se líhne v malých tůňkách. Jeho hlavní potravou jsou žížaly, slimáci a pomalý hmyz. Při napadení se brání vylučováním jedovatého sekretu kožních žláz. Patří mezi chráněné živočichy. Z plazů je zajímavá Ještěrka zelená, naše největší ještěrka, dlouhá až 40 cm. Je velmi plachá, nejčastěji ji můžeme spatřit, jak se sluní na kamenech.

Z říše hmyzu bych zmínila Martináče bukového – žlutohnědého motýla, který získal své přívlastko podle svých zelených housenek, které se živí výhradně bukovým listím a Roháče obecného, jehož larvy žijí tři až šest let v pařezech. V teplém období ho můžeme vidět létat v listnatých lesích.

Řeka Sázava je místem výskytu velkého množství druhů ryb, proto se zde setkáváme s velkým množstvím rybářů. Kromě běžně se vyskytujících druhů jako jsou Kapři obecní, Líni obecní i Štiky obecné, se zde vyskytují i poměrně velcí zástupci Sumce velkého.

1.12 Základní škola Hradištko

Základní škola na Hradištku byla založena v roce 1875. Z novodobé historie školy víme, že od roku 1985 až do roku 2011 nepřekročil počet žáků navštěvujících tuto školu stovku. Škola tehdy fungovala jako malotřídní s výukou žáků pouze prvního stupně. V době mého nástupu na pozici vychovatelky, tedy v roce 2009, navštěvovalo školu necelých 70 žáků.

Vzhledem k postupně se rozšiřující obci bylo nutno rozšířit i školu, a tak byla v roce 2011 otevřena nová přístavba školy. V té době se ještě stále vyučovalo pouze do pátého ročníku základní školy. Neustále se zvyšující počet žáků a nemožnost jejich umístění do okolních škol vedla k otevření druhého stupně, stalo se tak v roce 2014. Rozrůstající se druhý stupeň a smlouva o spádovosti naší školy s obcí Slapy si vyžádala další přístavbu zcela nového pavilonu pro žáky druhého stupně. Z původně malotřídní školy s necelými sto žáky se za posledních šest let stala plně organizovaná škola s

téměř třemi stovkami žáků. V letošním roce ukončí na naší škole základní vzdělání historicky první devátý ročník.

1.13 Školní družina při základní škole Hradištko

1.13.1 Historie

Kdy byla otevřena školní družina při základní škole na Hradištku jsem bohužel nedokázala zjistit. Nicméně je téměř jisté, že vzhledem k celkovému počtu žáků navštěvující v minulosti zdejší základní školu, neměla školní družina nikdy v historii více než jedno oddělení. Ještě v době mého nástupu měla školní družina pouze jedno oddělení.

V září roku 2009 bylo otevřeno druhé oddělení, počet žáků navštěvujících školní družinu se tak zvýšil z původních 30 na 60. A posléze byla také nově zavedena ranní družina. V této době ještě běžně navštěvovali školní družinu i žáci pátého ročníku. Stále se zvyšující počet žáků i na prvním stupni si vyžádal otevření třetího oddělení, došlo k tomu v roce 2014. Celkový počet žáků se tak navýšil na 90.

1.13.2 Současnost

V září letošního roku jsme otevřeli čtvrté oddělení a zvýšili tak počet žáků, kteří mohou navštěvovat školní družinu, na 115. Každé oddělení má nyní plně kvalifikovanou vychovatelku. Vzhledem k nedostatku prostor v budovách školy, jsou všechna oddělení družiny umístěna ve třídách, v nichž v dopoledních hodinách probíhá výuka. V letošním roce z kapacitních důvodů nemohou školní družinu navštěvovat žáci pátého ročníku. Mohou ji využívat pouze někteří žáci čtvrtého ročníku.

V naší školní družině je obvyklé, že si pro každý rok zvolíme nějaké téma pro celoroční projekt. Značnou část činnosti pak věnujeme tomuto tématu. K motivaci žáků využíváme četbu z dostupné literatury, dále pak audio i video nahrávky, které se ke zvolenému tématu vztahují. Mezi témata, která jsme v minulých letech využili, patří: Indiáni, starověký Egypt, staré Řecko, putování za zvířátky, hrady a zámky České republiky a v letošním roce se zabýváme Kelti. Vzhledem k tomu, že Kelti žili v souladu s přírodou, všechny jejich tradice a svátky s ní úzce souvisejí, domnívám se, že je to vhodné téma k využití v environmentální výchově.

1.14 Kelti a jejich vztah k přírodě

Předpokládá se, že Kelti pocházeli ze střední Evropy, odkud později migrovali dále. Důkazy o jejich existenci můžeme nalézt i v České republice. Jedno z významných Keltských oppid stálo nedaleko Prahy na Závisti, kam se dnes můžeme vydat po naučné stezce. Nejvýznamnější naleziště Keltské kultury se nacházejí v Rakousku v Hallstattu a ve Švýcarsku v La Tène, odtud pochází názvy časově odlišných nálezů. Kultura Halštatská se datuje do období 800 – 500 let před naším letopočtem

a kultura Laténská spadá do období 500 – 50 let před naším letopočtem. Naleziště v La Tène odhalilo mnohé ze způsobu života Keltů.

1.14.1 Čtyři živly

Základem keltského vesmíru jsou 4 živly – země, vzduch, oheň a voda. Čtyři živly zároveň znamenaly čtyři světové strany (směry). Země je sever, oheň jih, voda západ a vzduch východ.

Země byla chápána jako vstup do podsvětí, kam se dle keltských legend dalo vstoupit jeskyní.

Vzduch souvisí v keltské mytologii nejen s oblohou, větry a bouřemi, mezi důležitou součástí vzduchu patří také ptáci. Ptáci hráli významnou roli při druidských věštбách.

Oheň byl Kelti chápán jako očištný, zároveň byl jeho kouř považován za součást komunikace s bohy. Základním zdrojem tepla je však Slunce, takže pod živel oheň nepatří podle Keltů jen oheň, ale i Slunce a sluneční božstvo.

Co se **vody** týče, byli Kelti přesvědčeni, že každý vodní tok je ztělesnění boha. K jezerům a řekám snášeli děkovné oběti. Řeky a prameny zastávaly důležitou roli též v léčitelství.

1.14.2 Roční období

Kelti, podobně jako my dnes, dělili rok na čtyři roční období, která byla v jejich době nazývána čtvrtletími. Každé čtvrtletí zahrnuje tři měsíce. Na začátku každého čtvrtletí se odehrává jeden z hlavních keltských svátků, jež je branou do nového období.

Zajímavé je, že oproti našemu kalendáři, začínal jejich rok 1. listopadu. Dalo by se říci, že z pohledu přírody je začátek roku v listopadu vhodnější než náš 1. leden. Keltský rok totiž začínal v čase, kdy bylo sklizeno a země se připravovala na zimní odpočinek. Po zimě následovalo jaro, které je obdobím klíčení. Následovalo léto – období růstu a následoval podzim, tedy období zrání. Celý keltský rok zobrazuje diagram (obr. č. 5), na němž jsou vyznačena jednotlivá roční období včetně měsíců, jež do nich spadají. Zároveň si můžeme všimnout, že kromě jednotlivých čtvrtletí, je rok rozdělen také na tmavou polovinu – ta zaujímá období zimy a jara a jasnou polovinu – do níž řadili Kelti léto a podzim.

Jak vlastně tehdy Kelti poznali, že začíná tmavá polovina roku? Právě proto, že keltská kultura je velmi úzce spjata s přírodou i začátek tmavé poloviny jim ukázala příroda, přesněji hvězdy. Vzhledem k tomu, že byli národem kočovným, byli velmi dobře obeznámeni s hvězdnou oblohou a často se řídili právě pohybem hvězd. V době začátku tmavé poloviny, kterou oslavovali svátkem zvaným Samhain, lze na obloze pozorovat stoupající souhvězdí Kuřátek a Plejád. Začátek jasné poloviny roku byl ohraničen svátkem Beltane a Kelti jej poznali opět podle Kuřátek a Plejád, které v tuto dobu přestávají stoupat.

Zima

Zimní část roku nese název Samhain, jeho začátek se datuje, jak jsem se již zmiňovala k 1. listopadu. Keltové věřili, že se v tento den zjeví v podobě stařeny bohyně Cailleach, a ta úderem svého kladiva o zem způsobí její ztvrdnutí, které přetrvá až do příchodu jara.

Samhain je také nocí, během níž mohli hovořit se svými mrtvými předky, neboť jen na tuto jednu noc se otevírala brána do světa mrtvých. Tento svátek se nám v pozměněné podobě dochoval dodnes, jedná se o svátek Všech svatých, tedy naše Dušičky nebo americký Halloween. Zajímavý je i fakt, že zimní období bylo chápáno jako čas, kdy by se mělo přemýšlet a zamyslet se nad sebou. Na 11. listopad připadá svátek svatého Martina, jež byl galským světcem. Zde je nutno podotknout, že Galové jsou vlastně také Kelti. Dnes je zvykem v tento den péct Svatomartinskou husu, Kelti tehdy zabíjeli a solením konzervovali zvířata, která by u nich z různých důvodů nepřežila zimu.

Jaro

Vzhledem k tomu, že zima začínala pro Kelty již 1. listopadu, jejich jaro – Imbolc - začíná o tři měsíce později, tedy 1. února, přičemž 31. ledna se podle nich loučí bohyně Cailleach a na její místo nastupuje bohyně Brighid, která ztuhlou zemi opět probouzí k životu pomocí bílé hůlky. Imbolc je obdobím růstu nové vegetace, kdy se i my vynořujeme ze svých zimních úvah a znovu doufáme v příchod dalšího jara. (Matthewsová, 1995, s. 39). Z výše uvedeného je patrné, že Kelty bylo jaro chápáno jako konec zimního přemýšlení a začátek něčeho nového. V tomto období se tedy ujímá vlády Brighid, kvůli níž hospodyně zapalují oheň, který večer opět uhasí a uchylují se k modlitbám, v nichž ji vzývají.

Den jarní rovnodennosti (21. března) byl dnem oslav svátku světla země, při němž vítali zpět slunce. Za zmínku stojí také zvyk chodit na jaře ke studánkám a čistit je. Taktéž zajímavé je jejich zaujetí ptáky, především vránami, podle nichž dokonce předpovídali budoucnost.

Léto

Jaro končí posledním dubnem a 1. května začíná keltské léto - Beltane, na něž Kelti netrpělivě čekali a již při rozednění jej vítali zpěvem. Léto pro ně znamenalo především oslavy příchodu jasné poloviny roku, které se slavili pod širým nebem. Svátek Beltane je svátkem ohňů boha Beli (též Belenos), což je opět svátek, jež se dochoval do dnešní doby jako oblíbené Čarodějnice, při nichž se také zapalují ohně. Beltanské ohně tvořily dvě hranice, byly zapalovány devíti muži a při jejich zapálení bylo použito devět druhů dřeva. K ohňům pak přicházeli nejen lidé, ale přiváděli sem i svá zvířata, která se projitím mezi ohni očistila a zbavila všech neduhů. Kolem ohňů bylo zvykem také tančit. Nelze ani opomenout, že již pro Kelty měl květen také význam jako měsíc lásky.

Podzim

Podzim, tedy Lughnasadh, začíná v době, kdy se chystá sklizeň, přesným datem jeho začátku je 1. srpen. Název je odvozen od boha Lugha. Keltský podzim je především obdobím sklizně a oslav, které po ní následovaly. Součástí těchto svátků bylo obětování býka a také různé soutěže, v nichž dokazovali svou sílu a obratnost. Lughnasadh lze také chápat jako svátek spojení země s jejím lidem.

V polovině září sklízeli lidé ořechy. Po sklizni se scházeli v hostincích, kde pořádali různé soutěže, v nichž ořechy sloužily jako fanty. Významným dnem keltského podzimu je podzimní rovnodennost, připadající na 21. září. Tomuto svátku se říká Alban elued – světlo vody. Zároveň v tuto dobu Kelti oslavovali sklizeň ovoce.

1.14.3 Posvátné stromy

Ví se, že mnoho míst, jež byla Kelty využívána k různým obřadům i pro druidské rituály, se nacházelo ve volné přírodě. Tato místa byla často nazývána posvátnými háji, jimž většinou vévodil posvátný strom. Tyto stromy byly chápány jako symbol celého kmene, z tohoto důvodu se zneprátené kmeny často snažili právě tento strom zničit.

Mezi tyto posvátné stromy, jichž si velmi vážili, můžeme řadit: jasan, dub, jedli, jabloň, břízu, buk, jeřáb, tis, lísku, jilm, hloh a trnku. Například bříza byla považována za první strom, který vyrostl, když skončila doba ledová. Jeřáb podle nich odháněl zlé čary. Jablka na rozdíl od křesťanského pojetí byla považována za uzdravující a obnovující život. Některé z výše uvedených stromů byly považovány za posvátné nejen v keltské mytologii, ale i u jiných kultur. Například dub byl posvátným také pro Germány a Slované. Některé prameny dokonce uvádějí, že Keltové měli sestaven stromový kalendář, v němž měl každý strom určeno období, jež mu přísluší. Období, jež příslušelo jednomu stromu, však nebylo pokaždé stejně dlouhé, u některých stromů trvalo pouze jeden den. Vzhledem k nedostatku pramenů, jež by tuto teorii dokázaly, nevíme, zda to tak opravdu bylo.

1.14.4 Bylinky

Keltové již znali mnohé léčivé účinky bylin, k nimž se my v dnešní době začínáme vracet. Aby se však z bylinek uvolnila léčivá síla, bylo třeba určitých rituálů. Taktéž jejich sběr byl uměním, které ovládali druidové. Ti poskytovali ostatním informace, kdy a za jakých podmínek mají bylinky sbírat. Bylinky, jež běžně používali, byly: třezalka, šalvěj, rozmarýn, jalovec, ale i blatouch a mnoho dalších.

Zajímavé je, že významnou roli zaujímal i jmelí, které chodívali druidové v zimním období odřezávat srpem jako součást jednoho z rituálů. Mýtické vlastnosti mu byly připisovány proto, že se nikdy nedotklo země a tudíž bylo považováno za rostlinu z nebe.

1.14.5 Posvátná zvířata

Zvířata byla samozřejmě pro Kelty také velmi důležitá nejen proto, že jim poskytovala obživu v podobě masa, mléka, či vajec, ale i z důvodů mytologických. Za zvířata, která jim přinášela sílu, a proto se jejich podobizna objevovala například na přilbách, byla považována například havran, husa, či divoké prase. Kůň byl podle nich vznešeným zvířetem, jenž svému jezdcovi poskytovalo sílu a neocenitelnou pomoc při bojích s nepřáteli. V keltských bájích se často objevuje v roli pomocníka slunečního boha a někteří koně v nich dovedou dokonce létat.

Mezi vznešená zvířata řadili též jelena, který symbolizoval vznešenost a nadřazenost. Proto bylo zvykem, že si náčelníci jelení parožní věšeli na svá obydlí. Mimo to byl jelen pravděpodobně používán i jako zvíře tažné, což dokazuje objev hrobky na hoře Gravet, v níž byly nalezeny ostatky jelena s postrojem.

Vysokému postavení se u Keltů těšil také pes, který již tehdy hlídal jejich obydlí i majetek a byl jako symbol věrnosti zobrazován i na náhrobcích. Zároveň se vyskytuje v mnoha legendách, například hrdina Cuchulainn hlídal dům Culanův, dokud mu nevychoval nového psa místo toho, jež mu zabil. Dokonce jeho jméno v překladu znamená pes Culana.

Had býval častým průvodcem bohů, kterému byla připisována léčivá síla a svlékání z kůže bylo spojováno se znovuzrozením. Také v ptačí říši můžeme nalézt zástupce, jichž si Keltové vážili. Jedná se o kohouta, kterého známe jako symbol Francie, i jeho „uctívání“ však vychází z doby Keltů, možná byl zajímavým pro svou bojovnou povahu. Dále sova, kterou i dnes uznáváme za symbol moudrosti, případně husa, kachna, labuť, orel a velmi významnou roli hrál i již zmíněný havran, jež je průvodcem boha Lugha a je považován za posla světa zemřelých, známý je také jako posel druidů.

1.14.6 Keltští bohové

O některých z hlavních keltských bohů již byla zmínka v minulých odstavcích. Předpokládá se, že tito již zmiňovaní bohové patřili mezi ty nejdůležitější, kteří jsou také často zmiňováni ve starých legendách.

Caileah

Jméno této bohyně se dá přeložit jako „paní v závoji“. Někdy se jí také říká Modrá čarodějnice. Kult této bohyně je velmi starý, bohužel asi proto se z něj zachovaly jen části. Jedna z legend praví, že jejím přičiněním vznikala pohoří – vyhazovala totiž ze zástěry kameny, a ty se po dotyku země měnily právě v pohoří. Caileah je také tou, která posílá na zem sněh, v různých ročních obdobích mění svou podobu a ví se o ní, že se často hádá s jarní bohyní Brighid.

Brighid

Tato bohyně je považována za pramatku Keltů. Kromě toho, že je vládkyní jarního období, přísluší jí ještě další úkoly – je léčitelkou, patronkou kovářů a poezie a zároveň je věštkyní. Bohyni Brighid byly v Británii a Irsku často zasvěcovány prameny, studánky, ale i řeky. O svátku Imbolc zavěšovali lidé na dveře svých domů, stodol i stájí kříže svaté Brighid, které splétali z rákosu.

Belenus

Beli neboli Belenus tj. Zářící, je starodávným bohem, o němž se mnoho zmínek nedochovalo. Lze však najít informace o Appolonu-Belenovi, jež byl římsko-keltským bohem, který byl slunečním bohem a léčitelem.

Lugh

Lugh je spojován především se světlem a sluncem. Zároveň je bohem, který ovládal veškerá řemesla a umění. Patří mezi ně například truhlářství a kovářství, ale i hra na harfu a léčitelství. Pravděpodobně také díky těmto jeho znalostem nese svátek Lughnasadh, při němž se oslavovala sklizeň, jeho jméno. Podle legend se také Lugh zjevoval budoucím králům, aby jim pomohl dosáhnout trůnu.

Cernunnos

Jedná se o dalšího starodávného boha, jehož podoba je často vyobrazována s jeleními parohy a hadem v ruce, který byl podle Keltů vládcem zvířat. Je znám jako bůh zvířat, proto bývá obklopen divokými zvířaty. Mluví se o něm také ve spojení s podsvětím a plodností.

2. Praktická část

Existuje samozřejmě mnoho způsobů, jakými je možno environmentální výchovu ve školní družině uchopit. Já jsem se rozhodla pro zpracování celoročního plánu, v němž jsou činnosti rozděleny podle ročního období, které je vhodné pro jejich realizaci.

Na začátku této části práce je rozepsán celoroční plán pouze heslovitě, v další části je realizace jednotlivých činností podrobněji rozepsána, tak jak jsme jej ve školním roce 2017/18 plnili.

2.1 Celoroční plán environmentální výchovy ve školní družině - obsah

2.2 Podrobně rozpracovaný plán environmentální výchovy realizovaný ve školním roce 2017/18

2.2.1 Podzim

2.2.1.1 Sledování proměn přírody – louka, les

2.2.1.2 Projekt barvy podzimu:

- a) barevná škála podzimu
- b) lampičky z listů
- c) obtisky listů

2.2.1.3 Projekt strom:

- a) výroba keltského Stromoskopu
- b) můj strom – získání informací, jeho kreslení, nalepení listu
- c) zkoumání svého stromu – v čem jsme si podobní, v čem jsme odlišní
- d) poznávání stromů
- e) hledání stromu
- f) frotáž kůry a dalších materiálů nalezených v lese

2.2.1.4 Houby – poznávání nejznámějších hub, proč houby neničit, výroba houby

2.2.1.5 Projekt lesní zvěř

- a) seznámení s lesní zvěří
- b) stavba „domečků“ pro zvěř
- c) sběr zásob na zimu
- d) přednáška o lesní zvěři - s myslivcem

2.2.2 Zima

2.2.2.1 Projekt ptáci v ČR

- a) sýkorky a čápi - „proč někteří ptáci odlétají?“
- b) výroba krmítek a zoubu pro ptáky, roznesení a zavěšení krmítek, pozorování ptáků u krmítek

c) výroba ptáků, které vidíme u krmítek

2.2.2.2 Projekt lesní zvěř:

- a) zvířata žijící u nás - seznámení
- b) po stopách lesní zvěře s myslivcem včetně návštěvy krmelce
- c) kreslení lesního zvířete včetně jeho stopy
- d) pohybová hra – na veverku

2.2.2.3 Hvězdy, souhvězdí – seznámení s hlavními souhvězdími, jak se mění jejich postavení v průběhu roku, výroba hvězdné oblohy

2.2.3 Jaro

2.2.3.1 Sledování proměn přírody – jaro přichází

2.2.3.2 Projekt Kandík psí zub:

- a) seznámení s kandíkem, místo jeho výskytu u nás (odkud se do naší volné přírody mohl dostat)
- b) návštěva místa výskytu a nakreslení kandíku

2.2.3.3 Projekt léčivé rostliny

- a) sázení bylinek
- b) bylinková zahrádka
- c) vaření čaje z bylin

2.2.3.4 Projekt draví ptáci:

- a) draví ptáci žijící u nás
- b) kreslení dravého ptáka
- c) ukázka dravých ptáků a sov

2.2.3.5 Vodní ptactvo - seznámení s ptactvem žijícím poblíž vody, koláž – společný obrázek ptactva, vycházka do Pikovic k řece Sázavě s pozorováním vodního ptactva

2.2.3.6 Hmyz – hledání druhů hmyzu, jež žije v naší blízkosti

2.2.3.7 Den země 22. 4. - hřbitov odpadků

2.2.3.8 Projekt příroda okolo nás

- a) myšlenková mapa – les
- b) pohybová hra - Vymírání lesa
- c) místní občané versus místní volně žijící zvířata

2.2.4 Léto

2.2.4.1 Jedlá příroda – vycházka do přírody, co můžeme jíst a za jakých podmínek, výroba vlastního nápoje z plodů přírody

2.2.4.2 Parazoo Vlašim – exkurze s průvodkyní (jak a proč se k nim zvířata dostávají, jak zajistit, aby se zvířatům nic nestalo)

2.2 Podrobně rozpracovaný plán environmentální výchovy realizovaný ve školním roce 2017/18

2.2.1 Podzim

2.2.1.1 Sledování proměn přírody

Tento bod plánu spočíval v několika vycházkách do přírody. První procházku jsme absolvovali hned na začátku září. Postupně jsme s žáky prošli různé typy krajiny, jež se v našem blízkém okolí vyskytují (louka, les).

Motivace:

Seznámili jsme se s keltským pojetím podzimu, představili si boha Lugha, jež má v tomto období hlavní slovo.

Louka

Časová dotace: každá vycházka s pozorováním louky cca 1 hodina, společné zhodnocení vždy cca 30 minut

Materiální prostředky: papír a tužka pro každou skupinu

Cíl aktivity: Uvědomit si proměnlivost louky.

Použité metody: skupinová práce žáků, slovní

Popis aktivity:

Jakmile jsme došli na louku, žáci se rozdělili do pracovních skupin (ideální jsou trojice). Jednotlivé skupiny obcházely louku a podrobně si všímaly jednotlivých rostlin, jejich vzhledu, barvy stvolu, barvy listů. Dále si všímaly hmyzu, který lze na louce spatřit. Ze svého pozorování si pořizovaly zápisky. Po návratu z vycházky zpět do školy jsme se usadili do komunikačního kroužku, kde každá skupina představila své závěry, k nimž v průběhu pozorování došla. Zápisky jednotlivých skupin je vhodné uschovat pro pozdější porovnání jednotlivých pozorování.

Toto pozorování jsme zopakovali ještě dvakrát – na konci září a v říjnu. Po každé z těchto vycházek jsme se opět seznámili se závěry pozorování jednotlivých skupin. Na konci října, po posledním pozorování, jsme zhodnotili nejen naše poslední pozorování, ale porovnali jsme i předchozí pozorování navzájem. Výsledkem pro nás bylo zjištění, jak moc se příroda dokáže v průběhu dvou měsíců změnit.

Les

Časová dotace: každá vycházka s pozorováním lesa cca 1 hodina, společné zhodnocení cca 20 minut

Materiální prostředky: papír a tužka pro každou skupinu

Cíl aktivity: Uvědomit si proměnlivost lesa.

Použité metody: skupinová práce žáků, slovní

Popis aktivity:

Postup byl obdobný s postupem při pozorování louky. Na pozorování lesa však stačily dvě vycházky, neboť změny v lese nejsou tak patrné jako změny, jež můžeme pozorovat na louce. Společně s žáky „jsme se jen tak toulali“ lesem, cítili jsme podzimní vůni lesa a rozhlíželi se po korunách stromů, abychom si všímali, jak vypadají. Žáci se pak opět po skupinách pokoušeli zachytit, co viděli a cítili. Obdobně jako při pozorování louky, i po pozorování lesa jsme se posadili do komunikačního kroužku a sdělovali si vzájemně výsledky pozorování.

Zhodnocení sledování proměn přírody:

Překvapilo mne, že žáci byli poměrně vnímaví k drobným změnám, které se s naším okolím dějí. Velkou výhodou v tomto případě je, že žijeme na vesnici a naši žáci mají k přírodě blízko. Mnohdy na mne při vycházkách volali: „paní učitelko, pojd'te se podívat na tuhle zelenou kobylku“. Při společném zhodnocení je třeba určit nejen pořadí mluvčích, ale zároveň je třeba omezit čas, který má každá skupina určen na vyjádření (pokud čas neomezíme, hrozí, že někteří budou mluvit dlouho, i když ne zcela k tématu).

2.2.1.2 Projekt barvy podzimu

Motivace:

Období podzimu nejen pro Kelty, ale i pro nás znamená především sklizeň a velké množství barev, jimiž se naše příroda vyzdobí.

a) Barevná škála podzimu

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: různobarevné listy, jež si žáci sami nasbírají

Cíl aktivity: Seřadit listy podle barev, zjištění variability podzimních listů.

Použité metody: skupinová práce žáků

Popis aktivity:

Žáci se rozdělili do skupin po 4 – 5 žácích. Jejich úkolem bylo, v průběhu vycházky do okolí školy, nasbírat co nejvíce listů v různých barvách. Když měli všichni dostatek listů, sestavily z nich jednotlivé skupiny na louce barevnou škálu.

Zhodnocení:

Společně jsme si prohlédli práci ostatních skupin, zhodnotili jsme, jak se nám líbí, která se nám zdá nejvydařenější. Shodli jsme se na tom, že příroda je obdařena neuvěřitelným množstvím barev. Výsledek práce žáků viz. obrázek č. 6.

b) Lampičky z listů

Časová dotace: sběr listů cca 30 minut (možno spojit s předchozí aktivitou), výroba lampičky cca 30 minut

Materiální prostředky: různobarevné listy, sklenička od přesnídávky, přírodní provázek, lepidlo Herkules, štětec, čajová svíčka

Cíl aktivity: Vyrobít si lampičku s použitím přírodního materiálu.

Použité metody: praktických činností

Popis aktivity:

Na skleničku od přesnídávky jsme lepidlem lepili jednotlivé listy, které bylo třeba chvíli přidršet, aby zůstaly na svém místě. Jakmile listy drží, je třeba je ještě přetřít lepidlem svrchu, aby nedošlo k seschnutí listů. Na závěr jsme vyrobili držátko lampičky z přírodního provázku.

Zhodnocení:

Vzhledem k tomu, že lepidlo poměrně dlouho zasychá, je vhodné rozdělit výrobu lampičky – nejprve nalepit listy, teprve po zaschnutí lepidla je potírat i shora.

Hotová lampička, viz. obrázek č. 7 a 8.

c) Obtisky listů

Časová dotace: sběr listů cca 30 minut (opět možno spojit s předchozími aktivitami), výroba obtisků cca 20 minut

Materiální prostředky: listy různých stromů (nejlépe s hrubší kresbou), bílé čtvrtky A4, temperové barvy, štětce, kelímky

Cíl aktivity: Vyrobít si obrázek z obtisků listů dle své fantazie.

Použité metody: praktických činností

Popis aktivity:

Žáci si vybrali listy, natřeli je po straně s hrubší kresbou temperovými barvami. Takto připravené listy poté obtiskovali na bílou čtvrtku. Podle své libosti střídali různé listy i barvy temper.

Zhodnocení:

Tato aktivita je velmi jednoduchá, a to i pro žáky, kteří o sobě říkají: „že jim kreslení nejde“. Žákům se výsledek jejich práce líbil, je velmi zajímavý.

2.2.1.3 Projekt strom

Cíl projektu: Každá část projektu má svůj drobný cíl. Hlavním cílem je získání nových poznatků o stromech a vytvoření kladného vztahu k nim.

Motivace:

Přečtení legendy z knihy Mýty a legendy Egypt, Řecko, Galie s názvem Válka stromů, v níž jsme se dozvěděli nejen to, že pro Kelty byly stromy posvátné, ale také, že Řekové se báli do svých lesů vsoupat, a proto byly považovány za bezpečné útočiště. Kelti byli tedy velmi úzce spjati s přírodou a velmi dobře ji znali. Zajímavé též je, že v keltské – ogamské abecedě, je každé písmeno odvozeno od názvu jednoho stromu. Společně se pokusíme, stejně jako oni, proniknout do tajů lesa.

a) Výroba keltského stromoskopu

Časová dotace: cca 30 minut počáteční seznámení se stromoskopem, cca 1 hodina samotná výroba stromoskopu

Materiální prostředky: 4x čtvrtka velikost A3, kancelářský papír, pastelky, černý fix, lihové fixy

Cíl aktivity: Výroba keltského stromoskopu, podpora vzájemné spolupráce.

Použité metody: praktických činností, skupinová práce žáků, slovní

Popis aktivity:

Motivací k této aktivitě bylo vysvětlení si, že stejně jako my dnes užíváme jednotlivá znamení zvěrokruhu, Kelti kdysi pravděpodobně měli celý rok rozdělen podle jednotlivých druhů stromů. Každý strom „vládl“ po určitou dobu. Některé stromy byly tak významné, že se jejich „vláda“ omezovala na jediný den, u jiných to bylo až 20 dní. Celkem byl keltský stromoskop složen z 20 stromů. Každý z žáků si zjistil, ve znamení kterého stromu se narodil.

Po tomto seznámení jsme přikročili k níže popsané aktivitě Můj strom. Teprve po zjištění podrobností o svém stromě si žáci na základě získané informace nakreslili malý obrázek svého stromu. Zároveň jsme společně vytvořili kruhovou šablonu, rozdělenou na jednotlivé stromy, do níž jsme posléze jednotlivé obrázky nalepili.

Zhodnocení:

Zde byla velkou výhodou přirozená zvědavost dětí – ve chvíli, kdy se dozvěděly, že každé z nich má také svůj strom, začaly se o stromoskop velmi zajímat. Při společné práci na výrobě stromoskopu byli žáci nuceni spolupracovat a musím říci, že mne příjemně překvapilo, jak tento úkol zvládli (kladnou roli sehrála i skutečnost, že mé oddělení družiny funguje druhým rokem v téměř stejném složení). Fotografie naší společné práce viz. obrázek č. 9.

b) Můj strom

Časová dotace: získání informací cca 30 minut, nalezení a nalepení listu cca 30 minut

Materiální prostředky: knihy o přírodě, listy jednotlivých druhů stromů, kancelářský papír

Cíl aktivity: Získání podrobností o svém keltském stromě.

Použité metody: názorné, praktických činností

Popis aktivity:

Vzhledem k tomu, že žáci druhého ročníku se ještě neučí práci s počítačem, rozhodla jsem se raději použít knihy. V knize si každý žák našel svůj strom a sepsal si o něm několik poznámek, včetně vzhledu stromu. Další částí bylo získání listu svého stromu a jeho nalepení k informacím.

Zhodnocení:

Získávání informací bylo poněkud náročnější, neboť druháci ještě nejsou schopni efektivně hledat v knize. Bylo tedy nutné jim s hledáním pomoci. I hledání listu bylo poněkud náročnější. Všechny druhy stromů, jež jsme potřebovali, nerostou v okolí školy. Některé, jako například jabloň, jsme si donesli z domova, jiné, například cypřiš, jsme nezískali vůbec.

c) Zkoumání svého stromu – v čem jsme si podobní, v čem jsme odlišní

Časová dotace: 1 minuta pro každého žáka

Materiální prostředky: již získané poznatky o svém stromu

Cíl aktivity: Zamyšlení se nad případnou podobností či odlišností mezi jednotlivcem a jeho stromem.

Použité metody: slovní

Popis aktivity:

Jedná se o velmi rychlou aktivitu. Žáci si opětovně přečetli, co o svém stromě již vědí a jak vypadá a jednou větou se pokusili popsat v čem vidí mezi sebou a stromem podobnost a v čem naopak odlišnost.

Zhodnocení:

Jak jsem se již zmiňovala výše, žáci rádi hovoří. Každý tedy dokázal něco říci, i když mnohdy se jejich hodnocení týkalo spíše zjevných vlastností. Například – má silný kmen a já jsem také silnější.

d) Poznávání stromů

Pohmatem

Časová dotace: samotná aktivita 10 minut, reflexe 10 minut

Materiální prostředky: les s mnoha druhy stromů

Cíl aktivity: Ohmatat si různé druhy kmenů stromu a zjistit, že každý je jiný.

Použité metody: slovní, objevování

Popis aktivity:

Aktivitu jsme prováděli ve smíšeném lese, v němž roste několik druhů listnatých i jehličnatých stromů. Každý z žáků dostal za úkol ohmatat si alespoň čtyři různé stromy a pokusit se pomocí hmatu vnímat rozdíly mezi nimi.

Po ukončení aktivity jsme si jednotlivé stromy společně obešli a provedli reflexi – vzájemně se podělili o svá zjištění.

Možné otázky pro reflexi: Který strom vám přišel na pohmat nejméně příjemný? Který naopak nejvíce? Zdály se vám jednotlivé kmeny hodně odlišné? Dala vám něco tato aktivita?

Zhodnocení:

Tato aktivita byla především duchovního charakteru. Udělat si čas a vnímat přírodu kolem nás bychom měli občas všichni, abychom si uvědomili nejen její odlišnost, ale i její krásu. Myslím, že se nám tento cíl podařilo splnit.

e) Hledání stromu

Časová dotace: cca 15 minut

Materiální prostředky: les, šátky na oči

Cíl aktivity: Zorientovat se v prostoru a najít zrakem, co jsem před tím vnímal jinými smysly.

Použité metody: názorné

Popis aktivity:

V průběhu jedné z vycházek do lesa jsme se zastavili na pěšině. Žáci utvořili libovolné dvojice, z nichž v každé si jeden zavázal oči a druhý jej dovedl k nějakému blízkému stromu, ten si dotýčný

ohmatal a byl opět odveden na pěšinu. Poté mu byly rozvázány oči a jeho úkolem bylo pokusit se nalézt strom, k němuž byl předtím odveden. Totéž jsme pak zopakovali i s druhým z každé dvojice.

Zhodnocení:

Jednalo se opět o velmi nenáročnou aktivitu, jež však žáky poměrně zaujala. Bavilo je odhalovat tuto malou záhadu v podobě stromu.

f) Frotáž kůry a dalších materiálů nalezených v lese

Časová dotace: frotáž v lese cca 45 minut, dotvoření obrázku cca 20 minut

Materiální prostředky: kancelářské papíry, barevné pastelky

Cíl aktivity: Podpora fantazie, poznávání různorodosti přírody, seznámení s frotáží.

Použité metody: praktických činností

Popis aktivity:

Při vycházce do lesa dostali žáci za úkol pomocí frotáže „zvěčnit“ různé druhy listů, kůry i jiných materiálů, které naleznou v průběhu celé vycházky.

Po návratu do školy jsme tyto „polotovary“ dotvořili, každý podle své fantazie, co mu jeho výtvar připomínal.

Zhodnocení:

Aktivita žáky zaujala, jak ve fázi „pobíhání“ po lese a hledání všeho použitelného, co by se dalo „obkreslit“, tak i při dotváření a vymýšlení možností, co by jejich výtvar mohl představovat. Některé práce byly opravdu zdařilé, což můžete vidět na obrázku č. 10 a 11.

2.2.1.4 Houby

Motivace: Víme, že Kelti využívali ke svému stravování vše, co jim příroda nabízela, proto nemůžeme opomenout také houby.

Poznávání nejznámějších druhů hub, proč houby neničit

Časová dotace: 30 minut

Materiální prostředky: atlas hub pro každou skupinu, prezentace s obrázky nejznámějších druhů hub

Cíl aktivity: Seznámit se s nejdůležitějšími druhy hub, jež rostou v našem okolí, pochopit důležitost hub rostoucích v přírodě.

Použité metody: skupinová práce žáků, slovní, názorné

Popis aktivity:

Žáci se rozdělili do skupin po přibližně 4 žácích, každá skupina dostala za úkol pokusit se najít obrázky alespoň 5 hub, které někdy viděli v lese, najít jejich názvy a zjistit, zda jsou jedlé, či nikoliv. Následně jsme si navzájem ukázali, co která skupina „vypátrala“. Na závěr aktivity proběhlo shrnutí. Pomocí prezentace s obrázky hub jsem žákům zopakovala názvy hub a vysvětlila jim, které houby jsou jedlé, a které ne. Zároveň jsme společně za pomoci pokládaných otázek dospěli k závěru, že i když pro člověka jsou některé houby jedovaté, najdou se obyvatelé lesa, kteří si na nich nejen pochutnají, ale jsou pro ně i životně důležitým zdrojem potravy.

Zhodnocení:

Vzhledem k tomu, že naši žáci žijí na vsi, jsou zvyklí poměrně často navštěvovat les i chodit s rodiči na houby. Zřejmě proto některé běžné druhy hub již znali. Přesto se domnívám, že upozornění na nebezpečí jedovatých hub bylo velmi užitečné.

Výroba houby z šišky a papíru:

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: barevné papíry, barevné kartony, krepový papír, sešívačka, lepidlo na papír, šišky (nejlépe borovicové, nebo jedlové)

Cíl aktivity: Vyrobit si houbu.

Použité metody: praktických činností

Popis aktivity:

Každý žák se nejprve rozhodl, jaký druh houby by rád vytvořil. Podle zvoleného druhu si vybal barevné papíry i druh šišky (například na hřib je vhodnější borovicová, na bedlu jedlová). Pomocí temperových barev si každý obarvil šišku – nohu budoucí houby. Poté si každý vyrobil klobouk houby z barevného kartonu, případně jej dozdobil kousky barevného papíru. Po zaschnutí šišky jsme pomocí tavné pistole spojili jednotlivé díly dohromady.

Zhodnocení:

Cíl vyrobit si houby se nám splnit podařilo, i když výroba byla pro žáky mnohem náročnější, než jsem původně předpokládala.

2.2.1.5 Projekt lesní zvěř

Motivace:

V tomto případě jsem využila legendu „Cernunnův poklad“ z knihy „Mýty a legendy“, která se zmiňovala o lovcích, kteří se snaží dostihnout jelena, kterému se přezdívá Pán lesa. Tito lovci museli

dobře znát nejen lesy, ale i zvěř v něm žijící. Jelena sice neulovili, ale zjistili, že je to převtělený bůh Cernunnos (ochránce zvěře a lesa), který jim zanechal poklad. Zároveň jsme se seznámili s posvátnými zvířaty, jichž si Keltové vážili.

a) Seznámení s lesní zvěří

Časová dotace: 30 minut

Materiální prostředky: obrázky lesní zvěře, knihy o přírodě, v nichž lze nalézt podrobnosti o zvěři

Cíl aktivity: Seznámit se s lesní zvěří vyskytující se v ČR a se způsoby jejího přezimování.

Použité metody: slovní, skupinová práce žáků

Popis aktivity:

Aktivita probíhala opět v komunikačním kroužku, tentokrát formou vzájemného sdělování toho, co již víme. Zároveň jsem žákům připravila obrázky nejznámějších zvířat, jež se v našich lesích vyskytují. Poté se žáci rozdělili do skupinek. Každá z nich se pokusila pomocí předložené literatury zjistit o daném druhu co nejvíce informací – jak přezimují, jak si obstarávají zásoby na zimu.

Zhodnocení:

Velmi mile mne překvapilo, že mnoho žáků má o zvěři již v tomto věku poměrně značné znalosti. Obzvláště jeden z žáků, jehož děda je myslivec nás seznamoval s podrobnostmi, které ani ostatní děti, ani já jsem je neznala.

b) Stavba „domečků“ pro zvěř

Časová dotace: samotná stavba 30 minut

Materiální prostředky: les, ve kterém mohou žáci najít dostatek suchého listí a větví

Cíl aktivity: Uvědomit si, že i zvířata musí někde bydlet a svá obydlí si musí sama postavit / najít.

Použité metody: praktických činností, skupinová práce žáků

Popis aktivity:

V přehledném lesním terénu, kde je známý terén, se žáci rozdělili na skupiny. Poté byli poučeni, jak se mají chovat, kam až mohou dojít a jaké mohou použít materiály, aby přírodě neublížili. Následně si ve skupinách hledali vhodný materiál i místo, kam by mohli svůj „domeček“ umístit. Pak již bylo jejich úkolem obydlí zhotovit.

Po ukončení práce nám každá skupina vysvětlila, kterému zvířeti postavila „domeček“ a proč domeček pro tento druh zvířete vypadá zrovna takto a proč je umístěn tam, kam jej děti umístily.

Zhodnocení:

Stavba domečků v lese je oblíbenou zábavou dětí. V tomto případě se navíc žáci museli zamyslet nad tím, co můžou v přírodě „beztrestně“ vzít a co by jí mohlo poškodit. Zároveň si museli uvědomit, že ne každý druh zvířete by asi chtěl bydlet na zemi, a proto by pro něj byl vhodnější domek např. na větvi stromu, nebo v kmeni, či dokonce v zemi.

c) Sběr zásob na zimu – pohybová hra

Časová dotace: cca 10 minut na vysvětlení pravidel, 15 minut samotná hra, 10 minut vyhodnocení

Materiální prostředky: lístečky s různými druhy potravy pro lesní zvěř (žaludy, houby, oříšky, kaštany, sůl, obilí, kukuřice, žížaly), lístečky s druhy zvěře (veverka, křeček, krtek, sojka), krepové papíry na vyznačení území sběru

Cíl aktivity: Uvědomit si, čím se které zvíře živí, jakou potravu by si mohlo sesbírat jako zásoby na zimu.

Použité metody: hra v roli

Popis aktivity:

Nejprve jsem vyznačila území sběru, poté mi žáci pomohli v něm rozmístit lístečky s druhy potravy. Každý žák si pak vybral jedno zvíře z nabídky, jeho obrázek si položil na místo mimo území, kde se smí sbírat. Pak jsme si vysvětlili pravidla hry vč. bezpečnostních omezení.

Pravidla určovala, že každé zvíře (žák) unese najednou jen jeden lísteček, který si nese do svého doupěte (k obrázku svého zvířete). Sbírat směl každý jen to, co by jeho zvíře jedlo, ostatní potravu nesbíral. Zároveň nikdo nesměl sbírat potravu ostatním z doupěte.

Po uplynutí 15 minut byla hra ukončena a došlo k vyhodnocení – sečtení sesbíraných lístečků a kontrole, zda žáci sbírali ty správné.

Zhodnocení: Pohyb je přirozeností každého dítěte, proto i tato hra u nich sklidila velký úspěch a zároveň se opět dozvěděly něco nového a zjistily, že opatřit si něco „k snědku“ není úplně jednoduché zvláště, když všechno nejíte a ještě o potravu soupeříte s dalšími zvířaty.

d) Přednáška o lesní zvěři - s myslivcem

Časová dotace: cca 1 hodina

Cíl aktivity: Pochopit rozdíl mezi domácím a divokým zvířetem, naučit se správně reagovat při nalezení mláděte ve volné přírodě.

Použité metody: slovní, názorné

Popis aktivity:

Místní myslivec, s nímž naše škola dlouhodobě spolupracuje, nám doporučil svého známého, též myslivce, který nám přivezl ochočená zvířata – lišku a jezevce. Myslivec nechal oba jedince chvíli pobíhat volně mezi žáky. Ti, kteří se nebáli, si mohli oba jedince i pohladit. Žáci se dozvěděli, co taková zvířata jedí, jak žijí, i jak se k němu tato zvířata dostala. Oba příběhy nás velmi zaujaly. Jezevce mu přinesli lidé, jako malé mládě, že jej našli v lese opuštěného. Myslivec žákům vysvětlil, proč bylo toto chování špatné a jak se mají zachovat, pokud nějaké takové zvíře někde v lese najdou. Liška, přesněji lišák, byl pořízen jako domácí mazlíček, ovšem majitel velmi brzy zjistil, že liška není štěně a chová se podle své přirozenosti a ne podle přání majitele. Poté, co lišák zlikvidoval větší část majitelova bytu, majitel se jej „zbavil“. V tomto případě žákům myslivec vysvětlil, proč nelze takové zvíře chovat jako domácího mazlíčka i to, že zvíře, které již bylo domestikováno, nelze vrátit do přírody.

Zhodnocení:

Přednáška byla pro nás velmi přínosná a dozvěděli jsme se mnoho nového. Volně pobíhající zvěř po školní zahradě (obrázek č. 12 a 13) přilákala i pedagogy a žáky, kteří měli právě odpolední vyučování a ještě dlouho se o této návštěvě mezi žáky i rodiči hovořilo. Domnívám se, že pokud se nám taková možnost znovu naskytne, je třeba ji využít. Žáci by se měli s problémy, jež se týkají zvěře a jež mohou sami ovlivnit, seznamovat a učit se je správně řešit.

2.2.2 Zima

2.2.2.1 Projekt ptáci v ČR

Motivace:

Seznámení s ptáky jsme zahájili přečtením kapitoly „Případ černého posla bohů“ z knihy „Krajinou druidů, aneb Keltové na území Čech“. Kelti totiž měli ptáky ve velké vážnosti, dokonce podle jejich letu i jiného chování poznávali, co se stane. Dále jsem použila oslavnou báseň z knihy „Keltský rok“, jež oslavuje ptactvo:

Ptáci světa, zářivý a bez hany,
vítejte opět slunce, v nóny lednové,
v kteroukoli hodinu, hejno se sdružuje,
v lesní tišině.

Osmý den kalend pozoruhodného měsíce dubna
hejna vlaštovek pořádají sněm,
proud vyhnanců putuje se skrýt
od osmého dne kalend říjnových.

Na svátek Ruadana praví přísloví,

všechna pouta zimního pekla se odemknou.
V sedmnáctý den kalend májových,
neúnavné kukačky zaplavují les.
V Tallaght ptáci ztiší své zpěvy na červencové kalendy
pro Mael Raana, kterého Badbh nedostala,
vroucně se modlí v ten bolestný den.
Na svátek Ciarana, syna kováře,
berneška letí nad chladným oceánem,
na svátek Cypriana, nastává velké soupeření,
z červených plání hnědý jelen troubí.
Třikrát tisíc znamenanych let bílé nevinnosti,
tak dlouho trvá svět, moře se bude dál valit do všech stran,
na sklonku noci, za křiku ptáků.
Znovu se rozezní melodický ptáků zpěv
pro Krále jasných oblaků, toť chvála Králi hvězd.
Naslouchej chóru opeřeného sboru v dáli!

a) Sýkorky a čápi - proč někteří ptáci odlétají?

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: obrázky stěhovavých ptáků

Cíl aktivity: Seznámit se s ptáky, jež u nás přezimují i s těmi, jež odlétají na zimu do teplých krajin.

Použité metody: slovní

Popis aktivity:

Posadili jsme se s žáky do kroužku a řešili, proč někteří ptáci od nás na zimu odlétají a jiní ne. Kterí ptáci u nás mohou zůstat? A jak jim můžeme v jejich přežití zimy pomoci?

b) Výroba krmítek a zoubu pro ptáky, roznesení a zavěšení krmítek, pozorování ptáků u krmítek

Časová dotace: výroba krmítek a zoubu 30 – 45 minut, roznesení a zavěšení krmítek – vycházka cca na 1 hodinu, pozorování 30 minut – 1 hodina

Cíl aktivity: Vyrobit ptačí zob a krmítka pro ptáky, kteří u nás zůstávají přes zimu. Uvědomit si, že je třeba je přikrmovat.

Materiální prostředky: Omega (či jiný podobný tuk), různé druhy krmiva pro ptáky (různá semínka a rozdrcené oříšky), vykrajovátko na cukroví, plastové lahve, do každé lahve dřevěná tyčka

Použité metody: praktických činností, názorné

Popis aktivity:

Nejprve jsme rozpustili Omega, do ní jsme zamíchali různé druhy krmiva pro ptáky. Pak jsme si připravili formičky na cukroví a plastové lahve. Příprava plastové lahve byla náročnější, nejprve bylo nutno vyříznout vstupní otvor, pod vstupním otvorem jsme v obou stěnách vytvořili otvory, do kterých jsme vlepili tyčku (stupátko). Když jsme měli vše připraveno, naplnili jsme formičky připravenou směsí (zobem). Touto směsí jsme naplnili i připravené plastové lahve. Naplněné formičky i lahve jsme nechali do druhého dne zatuhnout. Druhý den jsme vyklopili zob z formiček a připevnili na něj provázky na zavěšení.

Nyní bylo vše připraveno na roznesení a zavěšení, všechna krmítka i ptačí zob jsme umístili na stromy v okolí naší školy i na školní zahradu, což nám zajistilo snazší možnost sledování pohybu ptáků u krmítek, když zrovna nebyla možnost vydat se na delší procházku.

Zhodnocení:

Malé děti rády pomáhají, také z tohoto důvodu se do výroby krmítek pustily s velkým nasazením. Myslím si, že příští rok si opět vzpomenou, že je třeba myslet i na ty, kdo se v zimě k potravě špatně dostávají, zejména když všechno zmrzne, nebo zapadá sněhem. Nejlepším ukazatelem, jak se nám tato aktivita podařila, bylo sledování ptáků, jež si na výsledcích naší práce (viz. obrázky č. 14) pochutnávali.

c) Výroba ptáků, které vidíme u krmítek

Časová dotace: cca 45 minut

Cíl aktivity: Rozvoj jemné motoriky a představivosti žáků.

Materiální prostředky: čtvrtky A4, barevné papíry, kousky látek, suché větvičky, bílá temperová barva, štětce

Použité metody: praktických činností

Popis aktivity:

Po našem několikerém sledování ptáků jsme si vyrobili vlastní obrázky s těmito ptáky, abychom se na ně mohli dívat každý den. Každý žák obdržel čtvrtku, na níž si temperovou barvou nakreslil zimní krajinu a nalepil suchou větvičku. Z kousků látek a barevných papírů si vystříhl ptáka, který ji obývá.

Zhodnocení:

Žáci při této aktivitě rozvíjeli jemnou motoriku i svou představivost. Práce, které vyrobili, byly velmi zdařilé, i když poznat v jejich výtvoru konkrétní druh ptáka nebylo možné. Ukázka práce viz. obrázek č. 15.

2.2.2.2 Projekt lesní zvěř

Motivace: Keltové považovali zimu za období, které začínalo ztuhnutím země, které způsobila bohyň Cailleach. Když však země ztuhla, jak tedy zvířata toto období přežívají?

a) Zvířata žijící u nás

Časová dotace: cca 30 minut

Cíl aktivity: Oživit si znalosti o lesní zvěři, seznámit se s jejími stopami.

Materiální prostředky: obrázky zvěře, materiály, které jsme s žáky vytvořili v rámci podzimního seznámení s lesní zvěří, obrázky se stopami zvěře

Použité metody: slovní, názorné

Popis aktivity:

Tato aktivita byla vlastně zahájením té následující. Než jsme se vypravili s místním myslivcem do lesa, znovu jsme si zopakovali, co již o zvěři víme a zkusili se dozvědět opět něco nového. Zároveň jsme si ukázali, jak mohou vypadat stopy zvířat.

Zhodnocení:

S některými druhy lesní zvěře se žáci seznámili již dříve. Jejich stopy však většina z nich správně nedokázala rozpoznat. Mohu tedy říci, že se při této aktivitě žáci dozvěděli pro ně nové informace.

b) Po stopách lesní zvěře s myslivcem, včetně návštěvy krmelce

Časová dotace: vycházka do lesa 2 hodiny

Cíl aktivity: Rozeznávat základní stopy zvěře, pochopit potřebu přikrmovat v zimě lesní zvěř a jak to správně dělat.

Materiální prostředky: suché pečivo, ovoce, zelenina, zasněžený les

Použité metody: slovní, názorné

Popis aktivity:

S místním myslivcem jsme se domluvili, že jakmile napadne sníh, vydáme se na vycházku po stopách lesní zvěře. Zároveň jsme žáky požádali, aby přinesli z domova suché pečivo, ovoce a zeleninu, kterým by mohli lesní zvěř nakrmit. Samotná vycházka probíhala zcela v režii myslivce, kte-

rý nás provedl lesem až ke krmelci, kam jsme uložili všechnu potravu, kterou jsme pro zvěř donesli. Zároveň myslivec doplnil zvěři sůl a seno a vysvětlil nám, proč tohle všechno zvěř potřebuje a která zvířata co z této nabídky jedí. Po cestě ke krmelci i nazpět do školy jsme se rozhlíželi, zda neuvidíme nějaké stopy. Každou stopu, kterou jsme „objevili“ náš myslivec znal a hned nám řekl nejen o jaké zvěře se jedná, ale u mnohých také zda šlo pomalu, či běželo a zda šlo o dospělého jedince, či mládě.

Zhodnocení:

Tato vycházka se u nás konala již třetím rokem a vzhledem k opětovnému nadšení žáků se zcela jistě příští rok uskuteční znovu. Při vycházce do přírody v zimním terénu je důležité dbát na řádné oblečení a obutí žáků. To se bohužel i přes naši maximální snahu ukázalo být u některých dětí nedostačující (promočená obuv).

c) Kreslení lesní zvěře včetně jeho stopy

Časová dotace: cca 30 minut

Cíl aktivity: Nakreslit některé ze zvířat, jehož stopu jsme v lese spatřili a jeho stopy.

Materiální prostředky: čtvrtky A4, barevné papíry, modelína, pastelky, temperové barvy, štětce, keřlíčky, obrázky stop zvířat

Použité metody: praktických činností

Popis aktivity:

Po vycházce za stopami zvěře si každý žák nakreslil obrázek libovolného zvířete, jehož stopu jsme v lese viděli. Každý z žáků si vybral, zda chce kreslit raději pastelkami, či temperovými barvami. Kromě obrázku zvířete si každý zkusil vyrobit jeho stopu pomocí barevných papírů nebo vymodelováním z modelíny.

Zhodnocení:

Touto aktivitou jsme si ověřili, kolik si žáci pamatují z vycházky s myslivcem. Některé stopy si žáci poměrně dobře zapamatovali, a proto pro ně nebyl problém je nakreslit.

d) pohybová hra – na veverku

Motivace: Každý z vás zná veverku. Jak se veverka po lese pohybuje? Skáče ze stromu na strom. Stromy však nesmí být příliš daleko od sebe, aby nepadla. Právě teď se změním ve veverku a vyzkoušíme si, že to není úplně jednoduché.

Časová dotace: vlastní hra cca 15 minut

Cíl aktivity: Spolupráce ve skupině, naučit se pohybovat v lesním terénu.

Materiální prostředky: šátek, či kus látky na označení cílového stromu, řídký les, kterým se dá snadno procházet

Použité metody: hry v roli

Popis aktivity:

Žáci se rozdělili na stejně početné skupiny. Každá skupina představovala jednu veverka. Skupina – tj. veverka - se musela po celou dobu hry držet za ruce. První z každé skupiny se chytil stromu, ze kterého veverka začíná „skákat“. Jejím úkolem bylo dostat se co nejrychleji ke stromu označenému jako cíl, ten může být vzdálený 30 – 50 metrů od startu. Když byla hra odstartována, záleželo na každé skupině, kudy se dostane do cíle. Pravidlem bylo, že se skupina musí držet stále za ruce. Jejich pohyb k cíli probíhal tak, že se první člen skupiny stále držel stromu a zbytek skupiny se natáhl k dalšímu stromu, jehož se poslední člen skupiny chytil. Tehdy se první pustil a došel k dalšímu stromu, jehož se chytil a tak stále dokola, dokud se skupině nepodařilo dojít do cíle.

Zhodnocení: Tato hra je velmi jednoduchá a přesto pro žáky zábavná a zároveň poučná. Po samotné hře je důležité provést s žáky reflexi. Vhodné jsou otázky: Spolupracovali jste vzájemně? Bylo pro vás jednoduché volit vhodnou cestu, tak abyste dosáhli z jednoho stromu na druhý? Veverka je na tom vlastně stejně, i ona si musí volit správnou cestu mezi stromy. Pokud by stromy zmizely, jak by mohla žít?

2.2.2.3 Hvězdy, souhvězdí

Motivace:

Základem byla další legenda z knihy „Mýty a legendy“, tentokrát s názvem „Hadí vejce“. V této legendě se druid vydal hledat hadí vejce, při své cestě se řídil hvězdami, které mu „ukazovaly“ správný směr. Vysvětlili jsme si, že již Kelti znali většinu souhvězdí a podle nich dokázali určit světové strany.

Časová dotace: seznámení se souhvězdími - cca 30 minut, výroba hvězdné oblohy - 20 minut příprava plochy a její barvení, 30 minut výroba souhvězdí

Materiální prostředky: obrázky známých souhvězdí, kartonové krabice, černá či modrá temperová barva, štětce, kelímky, raznice hvězdy, žluté papíry, provázek, bílá pastelka, lepidla na papíry

Cíl aktivity: Seznámit se se souhvězdími, která běžně vidáme na obloze. Pochopit, že se jejich postavení v průběhu roku mění.

Použité metody: slovní, názorné, praktických činností, skupinová práce žáků

Popis aktivity:

Po přečtení motivačního příběhu jsme si na počítačové prezentaci prohlédli obrázky nejznámějších souhvězdí na obloze a řekli si jejich názvy. Zároveň jsem žákům ukázala, že je rozdíl mezi letní a zimní hvězdnou oblohou. Na výrobu hvězdné oblohy jsme si nejprve připravili plochu slepenou z kousků kartonových krabic, kterou jsme nabarvili temperovými barvami. Během zasychání plochy se žáci rozdělili na dvojice a každá si zvolila jedno souhvězdí, které by ráda vytvořila. Poté jsme ze žlutého papíru pomocí raznice vyrazili hvězdy, z nichž každá dvojice sestavila a na plochu hvězdné oblohy nalepila své souhvězdí. Pro dotvoření efektu jednotlivých souhvězdí jsme pospojovali jednotlivé hvězdy provázkem či bílou pastelkou.

Zhodnocení:

Žáky výroba bavila, nicméně výsledek nebyl zcela takový, jaký jsem očekávala. Zcela se nám nepodařilo umístit na naší obloze hvězdy na správné místo. Překvapilo mne, že se žáci velmi zajímali o souhvězdí zvěrokruhu. Každý chtěl vědět, kde to jeho souhvězdí leží a jak vypadá. Naštěstí jsem měla ve třídě počítač s připojením na internet, a tak jsem jim mohla jejich přání splnit a ukázat jim tato souhvězdí.

2.2.3 Jaro

2.2.3.1 Sledování proměn přírody – jaro přichází

Motivace:

Pro Kelty bylo jaro začátkem něčeho nového, bohyně Brigid přejala vládu a probudila ztuhlou zemi opět k životu. Když se projdeme naší přírodou zjistíme, že tomu tak vlastně je – příroda se probouzí a objevují se mladé rostliny i zvířata. Za zmínku stojí také keltský zvyk chodit na jaře ke studánkám a čistit je (tu však bohužel v okolí nemáme, a tak jsme tento zvyk nemohli opakovat, jen jsme si o něm vyprávěli).

Časová dotace: několik vycházek do přírody, každá cca 1 hodinu

Materiální prostředky: atlasy rostlin

Cíl aktivity: Všítat si, jak se příroda po zimě mění, probouzí se.

Použité metody: názorné

Popis aktivity:

Obdobně jako v podzimním období i jarní vycházky do přírody byly s podobným zaměřením. V několika vycházkách jsme sledovali a zapisovali si změny, k nimž v průběhu jarního období dochází. Vzhledem k tomu, že mnohé rostliny neznám jménem, nosili jsme si s sebou atlasy rostlin, v nichž jsme si každou rostlinku, kterou jsme objevili, mohli hned najít a zjistit si o ní více. Po každé

vycházce jsme se posadili do komunikačního kroužku a navzájem si sdělovali, k jakým závěrům jsme dospěli.

Zhodnocení:

Že jaro opravdu začalo, nám ukazovaly rostlinky, které se postupně začaly klubat z loňského listí. Zpočátku měli žáci radost z každé nové sněženky, kterou v lese objevili.

2.2.3.2 Projekt Kandík psí zub

a) Seznámení s kandíkem

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: obrázky rostliny Kandíku

Cíl aktivity: Zjistit, co o Kandíku víme, dozvědět se o něm nové informace.

Použité metody: slovní, názorné

Popis aktivity:

Projekt jsem zahájila brainstormingem na téma Kandík psí zub. Žáci říkali, co je napadá, když se řekne Kandík, já jsem jednotlivé postřehy zapisovala na tabuli. Následně jsem jim ukázala obrázky a doplnila jsem další informace o této rostlince.

b) Návštěva místa výskytu a nakreslení Kandíku

Časová dotace: celé dopoledne, nebo odpoledne, druhý den cca 30 minut na dokončení obrázků

Materiální prostředky: do lesa: papíry, pastelky, tužky, podložky na kreslení, ve škole: temperové barvy, štětce, kelímky, obrázky Kandíku

Cíl aktivity: Navštívit místo výskytu Kandíku blízko vrchu Medník, nakreslit jej.

Použité metody: názorné, praktických činností

Popis aktivity:

Vzhledem k tomu, že se Kandík vyskytuje pod vrcholem Medníku, naše cesta vedla ze školy nejprve na vrch Medník, od něj jsme se vydali k výskytu Kandíku. Zde jsme se také napojili na Naučnou stezku Medník, jejíž součástí je také panel, který se Kandíkem zabývá. Na něm jsme si důkladně prohlédli rostlinku, žáci dostali k dispozici papíry, pastelky a jejich úkolem bylo načrtnout si Kandík, abychom s sebou nemuseli nosit do lesa temperové barvy. (Obrázky jsme dokončili až druhý den ve škole, viz. obrázek č. 16 a 17.) Po dokončení náčrtků jsme se vydali dále po Naučné stezce Medník, která nás provedla lesem až k řece Sázavě a do Pikovic, odkud jsme se vydali zpět do školy.

Zhodnocení projektu:

Tento projekt hodnotím velmi pozitivně. Žáci vzhledem k tomu, že Kandík je, jak jsem již zmiňovala, pro místní občany velmi významnou rostlinou, mají o něm poměrně značné vědomosti, ovšem mnoho z nich jej naživo vidělo poprvé. Myslím, že je velmi důležité rozvíjet v žácích povědomí o této rostlině i o důležitosti její ochrany.

2.2.3.3 Projekt léčivé rostliny

Motivace: Seznámení s bylinkami, jež dobře znali a využívali již Keltové viz. Kniha „Tajemný svět Keltů“, kapitola „Učení o bylinách“. V ní se dozvíme, které bylinky Kelti využívali a k čemu.

a) Sazení bylinek

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: semínka bylinek (např. bazalka, petrželka)

Cíl aktivity: Naučit se, jak sázet a pěstovat bylinky.

Použité metody: praktických činností, objevování

Popis aktivity:

Každý z žáků si do kelímku nasypal zeminu, do které pak napíchal semínka bylinek, většinou bazalky. Kelímky jsme položili na okna ve třídě a žáci si je sami pravidelně zalévali a sledovali, jak se rostlinky „klubou“ (obrázek č. 18).

b) Bylinková zahrádka

Časová dotace: seznámení s bylinkami cca 30 minut, sazení do zahrádky cca 20 minut

Materiální prostředky: obrázky a informace o bylinkách, sazeničky různých bylinek

Cíl aktivity: Seznámit se s bylinkami, zasadit je do bylinkové zahrady.

Použité metody: praktických činností, názorné

Popis aktivity:

Samotnému sazení bylin předcházelo seznámení s druhy bylin, z nichž některé nám na zahradě již rostou. Nicméně některé, především ty jednoleté musíme sázet každý rok znovu. Žáci tedy dosazovali do zahrádky druhy bylinek, které nám v ní chyběly.

c) Vaření čaje z bylin

Časová dotace: vaření včetně konzumace cca 45 minut

Materiální prostředky: různé druhy bylin sesbírané na zahradě, vaříče, nádoby s vodou, hrnečky, med

Cíl aktivity: Uvařit si a ochutnat bylinkový čaj.

Použité metody: praktických činností, skupinová práce žáků

Popis aktivity:

Žáci se rozdělili na skupiny přibližně po 4 žácích. Každá skupina si vybrala a natrhala různé druhy bylinek, z nichž by chtěla svůj čaj připravit. Zde je třeba žáky ještě před vařením seznámit s pravidly bezpečností při zacházení s vařičem a horkou vodou. Bylinky si pak žáci naskládali do nádoby s vodou, kterou přivedli k varu. Po uvaření jsme nechali čaje vychladnout, abychom je mohli ochutnat. Žáci ochutnávali nejen čaj své skupiny, ale i ostatních. Na závěr jsme hodnotili, který čaj nám chutnal nejvíce.

Zhodnocení – léčivé rostliny:

Seznámení žáků s bylinami i jejich pěstováním se podařilo, viz. obrázky č. 16, 17. I když někteří žáci doma na zahradě pomáhají, tato činnost je velmi bavila. Radost měli také ze sledování své byliny, jak se postupně „vytahuje“ z hlíny.

2.2.3.4 Projekt draví ptáci

Motivace: Víme již, že Kelti si ptáků velmi vážili, podle jejich letu určovali jaké bude počasí a dokonce podle jejich chování věštili. Nyní se seznámíme s dalšími ptáky, tentokrát dravými.

a) Draví ptáci žijící u nás

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: knihy o ptácích, obrázky dravých ptáků

Cíl aktivity: Seznámit se s dravými ptáky a sovami, jež žijí v naší republice.

Použité metody: slovní, názorné, skupinová práce žáků

Popis aktivity:

Jednalo se o další činnost, jíž se žáci věnovali po skupinách. Každá skupina dostala k dispozici knihu o ptácích a jejich obrázky. Jejich úkolem bylo v knize nalézt druhy dravých ptáků, kteří by mohli žít v České republice. Z nich si vybrali jeden druh, o kterém zjistili a sepsali podrobnější informace. V závěru aktivity nám ostatním představili vybraného dravého ptáka.

b) Kreslení dravého ptáka

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: obrázky dravých ptáků, pastelky, fixy, čtvrtky A4

Cíl aktivity: Nakreslit dravého ptáka.

Použité metody: praktických činností

Popis aktivity:

Tato aktivita byla plněna jednotlivě. Každý žák si mohl vybrat obrázek jednoho dravého ptáka, podle nějž jej pak kreslil. Výsledky práce viz. obrázek č. 19.

c) Ukázka dravých ptáků a sov

Časová dotace: 1 hodina

Materiální prostředky: prostor, kde lze ukázkou provést

Cíl aktivity: Seznámit žáky s dravými ptáky a sovami.

Použité metody: názorné

Popis aktivity:

Tuto aktivitu jsem neorganizovala já, nýbrž pozvaný sokolník, který přijel i se svými ptáky k nám do školy, přesněji na školní zahradu. S tímto sokolníkem máme dobré zkušenosti, proto jsme věděli, že jak ukázka ptáků, tak i přednáška bude pro žáky zajímavá a přínosná. Sokolník žákům představil jednotlivé dravé ptáky včetně jejich latinských jmen, což vyvolalo u mnohých žáků veselý smích. Zároveň žákům vysvětlil, čím se živí a co potřebují k životu. Každého ptáka pak nechal, aby se kolem nás proletěl a některým žákům dokonce umožnil, aby dravce sami nalákali a nechali si jej usednout na ruku (samozřejmě v sokolnické rukavici).

Zhodnocení projektu:

Jsem přesvědčena, že o dravých ptácích se toho žáci mnoho dozvěděli a přednáška sokolníka je velmi zaujala. Za velmi přínosné a důležité považuji, že sokolník žákům nejen předal informace o jednotlivých dravcích, ale zároveň jim vysvětlil, jak a kde se mohou tito ptáci zranit, a jak se mají lidé chovat, aby k ničemu takovému jejich přičiněním nedošlo.

2.2.3.5 Vodní ptactvo

Časová dotace: Vycházka k řece Sázavě cca 3 hodiny, kreslení obrázku a sestavení koláže cca 45 minut

Materiální prostředky: knihy o ptácích, bílé papíry A4, vodové barvy, štětce, nůžky, lepidla na papír

Cíl aktivity: Seznámení s ptactvem žijícím poblíž vody, výroba koláže.

Použité metody: názorné, praktických činností, objevování

Popis aktivity:

První částí aktivity byla vycházka do Pikovic k řece Sázavě, kam jsme se vydali, abychom se podívali, jaké druhy ptáků můžeme spatřit poblíž vody. V Pikovicích jsme prošli pomalu podél řeky a sledovali jsme vodní hladinu i blízké okolí řeky, zda spatříme nějaké vodní ptáky. Byla to „sledovačka“, při níž se museli všichni chovat tiše a pohybovat se velmi pomalu, aby žádného živočicha nevyplašili. Když jsme došli od pikovického mlýna až na okraj Pikovic, vrátili jsme se zpět na Hradištko.

Druhou částí aktivity bylo kreslení obrázku vodního ptáka podle svého výběru. Zároveň jsme si nakreslili na velkou čtvrtku rybník, kolem něhož budou „naši“ ptáci bydlet. Po jeho dokončení si každý vystříhl svůj obrázek ptáka a nalepil jej na rybník, či do jeho blízkého okolí, kde si myslel, že by mohl tento pták žít.

Zhodnocení:

Při vycházce se nám, bohužel, podařilo zahlédnout pouze labutě a kachny, ale i tak pozorování žáky zaujalo. Kolář – rybník s jednotlivými druhy vodních ptáků (viz. obrázek č. 20) splnila očekávání, jen někteří ptáci nejsou umístěni tam, kde by žili.

2.2.3.6 Hmyz

Motivace:

Keltský kmen se přestěhoval na nové území. Ještě než se zde pořádně zabydlí, je třeba zjistit, jaký hmyz se zde vyskytuje a zda kmeni od něj nehrozí žádné nebezpečí.

Časová dotace: Vycházka do přírody cca 1,5 – 2 hodiny

Materiální prostředky: nádoby na pozorování hmyzu, lupa

Cíl aktivity: Najít různé druhy hmyzu a prohlédnout si, jak vypadají.

Použité metody: objevování, skupinová práce žáků

Popis aktivity:

Vydali jsme se s žáky, kteří byli rozděleni do týmů - keltských kmenů - přibližně po 5 žácích, na další vycházku do blízkého okolí školy, prošli jsme jak loukou, tak lesem a hledali jsme různé druhy hmyzu. Pokud se některému týmu podařilo nalézt nějaký hmyz, byly svolány všechny týmy a společně jsme si „nový objev“ prohlédli. Takto jsme si postupně prohlédli čmeláka, saranče, motýly, hnojníka i další hmyz, tyto objevy jsou v příloze pod obrázky č. 21 – 23.

Zhodnocení:

Objevování něčeho „neznámého“ bylo žáky přijato s nadšením. Malí žáci mají velmi vřelý vztah k mnohým drobným živočichům, je však nutno jim vysvětlit, že je mohou opatrně umístit do nádoby a prohlédnout si je, ale nemohou si je odnést domů, neboť je důležité nechat je v jejich přirozeném prostředí.

2.2.3.7 Den země 22. 4.

Hřbitov odpadků

Časová dotace: výroba štítku a zakopání odpadu 1 hodina, pravidelná kontrola cca 15 minut

Materiální prostředky: různé druhy odpadu – ohryzek od jablka, papír, mikrotenový sáček, nápojový karton, sklo, plechovka, papíry a fixy na výrobu štítků s názvy jednotlivých druhů odpadu, klacky, napínáčky

Cíl aktivity: Zjistit, které druhy odpadu se v přírodě rozloží a které se rozkládají velmi dlouhou dobu.

Použité metody: názorné

Popis aktivity:

Protože se v naší škole snažíme vést žáky ke správnému třídění odpadu, vědí již kam správně ten který odpad umístit. Co se však s odpadem stane, když jej neuložíme, kam máme a jen jej zakopeme pod zem? Žáci se rozdělili do pracovních skupin, každá skupina si vybrala jeden druh odpadu, k němuž si vytvořila štítek z papíru a následně jej přitloukla ke klacíku. Následně si každá skupina vzala připravený klacík se štítkem, vybraný druh odpadu a lopatku a na určeném místě v rohu zahrady odpad zakopala a označila. Toto byl teprve začátek celé aktivity. Po uplynutí přibližně jednoho měsíce jsme všechny odpady odkryli a zjistili, zda se některé odpady rozložily. Ty které se zatím nerozložily, jsme umístili zpět pod zem a jejich další kontrolu jsme provedli za další měsíc. Po dvou měsících jsme zhodnotili, které druhy odpadu se v přírodě mohou za poměrně krátkou dobu rozložit (papír, ohryzek). Ostatní odpady jsme již znovu nezakopávali, neboť jsme si ověřili, že jejich rozložení trvá příliš dlouho, a proto mohou přírodě škodit.

Zhodnocení:

Zakopávání odpadků na školní zahradě proběhlo bez obtíží. Cíl, který jsem si stanovila, se nám podařilo splnit. Žáci si ověřili, že ne každý odpad může být „jen tak“ vyhozen, kam se nám zlíbí a že některé odpadky zatěžují a škodí přírodě po velmi dlouhou dobu.

2.2.3.8 Projekt příroda okolo nás

a) Myšlenková mapa – les

Motivace:

S keltským soužitím s přírodou i velkým významem, který pro ně měl les, jsme se seznámili již dříve. Nyní si zkusíme ujasnit, co znamená les pro nás.

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: čtvrtky A3, pastelky, fixy

Cíl aktivity: Uvědomit si, co pro mě znamená, když se řekne les.

Použité metody: skupinová práce žáků, slovní

Popis aktivity:

Žáci pracovali opět ve skupinách, ideální počet jsou 4 žáci v jedné skupině. Každá skupina dostala k dispozici čtvrtku a pastelky, jejím úkolem bylo nakreslit, co si představí, když se řekne les.

Zhodnocení:

Žáci si pod pojmem les představili poměrně mnoho informací, které se jim podařilo přenést na papír (nejzdařilejší práce viz. obrázek č. 24).

b) Pohybová hra - Vymírání lesa

Motivace:

Za dob Keltů se lesům dařilo dobře, lidé si jich vážili, starali se o ně a nevystavovali je škodlivinám. Postupem času se však prostředí, v němž žijeme my i lesy, zhoršuje a stromy jsou vystaveny kyselým dešťům a škůdcům, kteří oslabené stromy napadají.

Časová dotace: cca 30 minut

Materiální prostředky: barevné lístečky – životy, 4 šátky, nebo kousky krepového papíru na označení hranic herního území

Cíl aktivity: Zjistit, že pokud les necháme „napospas“ kyselým dešťům a škůdcům, nemá možnost se bránit.

Použité metody: hra v roli

Popis aktivity:

Žáci byli rozděleni na 4 skupiny. První skupinou byly jehličnaté stromy, ty měly u sebe každý jeden život. Druhou skupinou byly listnaté stromy, které jsou odolnější, a tak měly u sebe každý dva živo-

ty, další lístečky s životy byly rozházeny po herním území. Třetí skupinu tvořily kyselé deště, které běhaly s rukama nad hlavou. Čtvrtou skupinou byli kůrovci, kteří lezli po čtyřech. Všechny skupiny se pohybovaly v označeném území (lese). Úkolem kyselých dešťů bylo „nahlodat“ stromy, které se mohly bránit útekem. Pokud se však kyselý déšť stromu dotkl, musel strom odevzdat lísteček představující život. Když přišly stromy o život, mohly si jej doplnit sebráním nového života, dokud však u sebe život neměly, musely se pohybovat pouze krokem. V tuto chvíli však byly snadným terčem pro kůrovce, kteří svým dotykem oslabený strom zabili.

Zhodnocení:

Aktivita skončila tak, že nakonec všechny stromy zemřely. Zde bylo důležité žákům vysvětlit, že bohužel takto to v přírodě opravdu chodí, neboť poškozený strom už nemá sílu se bránit dalším napadením škůdci a umírá. Proto je velmi důležité se o stromy dobře starat, aby k ohrožení stromů vůbec nedošlo.

c) Místní občané versus místní volně žijící zvířata

Motivace: Každý z vás nyní dostane roli buď člověka, nebo zvířete. Společně se pokusíte domluvit se, jak byste mohli společně žít, aniž byste si ve svém soužití vzájemně překáželi.

Časová dotace: cca 45 minut

Materiální prostředky: lístečky s informacemi o veverce, lišce, zajíci, srně, divokém praseti a člověku

Cíl aktivity: Uvědomit si, že to co k životu chci já jako člověk, může druhým (zvířatům) ublížit.

Použité metody: simulační hra

Popis aktivity:

V předstihu je třeba připravit informace pro každého hráče. Jejím obsahem je: kdo jsem, kde bydlím, co potřebuji k životu. Každý žák si vylosoval jeden lísteček s informacemi, který si důkladně přečetl. Poté se sesedly dohromady jednotlivé druhy živočichů a domlouvaly se, jak by si představovaly své ideální žití a sepsaly si jeho podmínky na papír. Jednotlivé skupiny pak předkládaly ostatním své podmínky. Když jsme se seznámili s podmínkami všech živočichů, domlouvali jsme se, jak by bylo možné naše podmínky splnit tak, abychom přitom respektovali podmínky těch ostatních.

Zhodnocení:

Na závěr je třeba provést reflexi, při níž si ujasníme, k jakým závěrům jsme dospěli a co z této aktivity vyllynulo. Žáci se do rolí zvířat i lidí žijících na okraji lesa vžili dobře, negativně však hodnotím, že při společném domlouvání podmínek se někteří méně průbojní žáci vůbec nezapojovali.

2.2.4 Léto

2.2.4.1 Jedlá příroda

Motivace:

Jak jsme si již říkali, Kelti si sice některé plodiny dokázali vypěstovat, nicméně stejně chodili do lesů a živili se tím, co jim příroda nabízela. Stejně jako oni si zkusíme najít nějaké plody a s použitím námi vypěstovaných bylin si vyrobíme nápoj.

Časová dotace: vycházka do přírody s hledáním jedlých bobulí cca 1 hodina, příprava nápoje cca 30 minut

Materiální prostředky: výroba nápoje – pomeranč, voda (vhodnější je perlivá), kelímky, hrnečky, brčka, plody nalezené v přírodě, bylinky, med

Cíl aktivity: Vyrobít si nápoj převážně z toho, co nám nabízí okolní příroda.

Použité metody: praktických činností, objevování

Popis aktivity:

Nejprve bylo nutno projít se po okolní krajině a nalézt co nejvíce plodů, které jsou pro nás jedlé a mohli bychom z nich připravit nápoj. Po nasbírání lesních jahod, malin a ostružin jsme se vydali zpět do školy, kde jsme tyto bobule použili pro přípravu nápojů. Zároveň si žáci mohli natrhat různé bylinky z bylinkové zahrádky. Do hrnečku si každý nalil perlivou vodu, přidal bylinky i nalezené plody, dochutil trochou medu a mohl ozdobit pomerančem (viz. obrázek č. 25).

Zhodnocení:

Hledání plodů bylo poněkud náročné, pokud nějaké použitelné plodiny pěstujeme doma na zahrádce, je vhodné je žákům donést a dát též k dispozici pro výrobu nápoje. Výroba nápojů se vydařila, žáci si do kelímků mohli nalít trochu nápoje od ostatních na ochutnání a mohu říci, že některé „přírodní“ nápoje chutnaly opravdu velmi dobře.

2.2.4.2 Parazoo Vlašim

Časová dotace: exkurze v Parazoo včetně prohlídky s průvodcem 2 hodiny

Cíl aktivity: Seznámit se s u nás běžně žijícími druhy zvěře a se způsoby jejich ochrany.

Použité metody: názorné, slovní

Popis aktivity:

Exkurzi jsme si objednali několik měsíců předem, abychom měli jistotu, že na nás budou mít průvodci čas. Hned u vstupu obdržel každý žák pracovní list, který v průběhu celé exkurze vyplňoval.

Odpovědi na většinu otázek jsme se dozvěděli na informačních tabulích u jednotlivých druhů zvěře, nebo byly obsaženy ve výkladu průvodkyně. Proto museli žáci opravdu pozorně sledovat výklad. Paní průvodkyně nám nejprve ukázala malé zajíčky, které jim do záchranné stanice přinesli lidé, kteří je našli v lese. Vysvětlila nám, že takové chování nebylo správné, neboť zajčičce i jiné „zvířecí maminky“ nechávají svá mláďata někdy samotná v pelíšku a jdou opatřit potravu. Pokud však někdo mláďata sebere, nelze je už vrátit do přírody a musí je uměle odchovat lidé. Dále nás paní průvodkyně provedla kolem všech klecí a seznámila nás s příběhy jednotlivých zvířat (proč se do záchranné stanice dostali, proč nemohou být vráceni do přírody a zůstávají v Parazoo). Když jsme obešli společně všechny klece, mohli jsme si ještě jednou důkladně zvířata prohlédnout a vyzkoušet si některé z mnohých aktivit týkajících se přírody, které Parazoo nabízí. Na závěr exkurze žáci odevzdali vyplněné pracovní listy a za odměnu dostal každý odznak s Vydříkem.

Zhodnocení:

Před exkurzí jsem měla trochu obavu, zda si průvodkyně poradí s tak velkou skupinou dětí (přijelo nás totiž 80). Nutno říci, že na nás byli důkladně připraveni, zajistili pro nás 3 průvodkyně, v menších skupinách jsme se postupně vystřídali u všech zvířat a celá exkurze proběhla bez problémů. Tuto exkurzi bych pro žáky mladších ročníků vřele doporučila, neboť žáky velmi zaujala a získali mnoho informací o ochraně zvěře v přírodě.

Závěr

Za cíl bakalářské práce jsem si zvolila sestavení Celoročního plánu environmentální výchovy pro konkrétní školní družinu při základní škole Hradištko. Tento celoroční plán jsem nejen sestavila, ale také v letošním školním roce s žáky svého oddělení školní družiny realizovala. Environmentální výchova si dává za cíl vzbudit v žácích senzitivitu vůči přírodě. Pro celoroční plán jsem zvolila jako pomocnou motivací využití historie Keltů a především jejich znalost přírody a umění s ní souznít. V průběhu celého roku jsme se s žáky seznamovali s přírodou, která nás obklopuje. Učili jsme se společně vnímat její proměny v různých ročních obdobích, uvědomovat si její obrovskou schopnost měnit se „ze dne na den“. Zjistili jsme, že příroda není krásná jen na jaře, kdy kvetou rostliny a příroda se probouzí k životu, ale má své obrovské kouzlo i v zimním období. V průběhu celého roku žáci také zjišťovali z různých zdrojů (např. návštěva myslivce, prohlídka Parazoo), jak se správně chovat k volně žijící zvěři a jak pomoci při její ochraně. Vyvrcholením celého roku byla červnová návštěva Parazoo, tedy zoologické zahrady v níž žijí zvířata, jež se běžně vyskytují v naší přírodě, ale tito jedinci z různých důvodů nemohou být vráceni do volné přírody. Zde žáci pochopili, jak málo mnohdy stačí, aby člověk zvířeti nenávratně uškodil.

Celoroční plán se mi podařilo splnit a já mohu jen doufat, že vše, co se žáci při jeho realizaci dozvěděli, si budou pamatovat a tyto znalosti využijí ve prospěch naší přírody.

Použité informační zdroje

HÁJEK, B., HOFBAUER, B., PÁVKOVÁ, J. *Pedagogické ovlivňování volného času*.

Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1

JŮVA, V. A KOLEKTIV, *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8

JANČAŘÍKOVÁ, K. *Ekologie čtená podruhé*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7290-713-7

LEBLOVÁ, E., *Environmentální výchova v mateřské škole*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0094-9

KUCROVÁ, V., *Zmizelé Čechy Posázaví*. Praha: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-354-6

PETTY, G., *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-978-X

VĚTVIČKA, V., ČERVENKOVÁ, J., NEBOROVÁ, H., *Naše příroda Živočichové a rostliny střední Evropy*. Praha: Reader's Digest Výběr, 2000. ISBN 80-86196-15-1

HAMILTON C., EDDY S., *Tajemný svět Keltů*. Brno: Zoner Press, 2009. ISBN 978-80-7413-020-5

MATTHEWSOVÁ C., *Keltský rok*. Praha: Volvox Globator, 1996. ISBN 80-7207-043-6

MÁTL V., *Krajinou druidů aneb Keltové na území Čech*. Praha: Nakladatelství XYZ, 2009. ISBN 978-80-7388-193-1

QUESNEL A., *Mýty a legendy Egypt, Řecko, Galie*. Bratislava: Gemini, 1992. ISBN 80-85265-50-8

NÁRODNÍ ÚSTAV PRO VZDĚLÁVÁNÍ, ŠKOLSKÉ PORADENSKÉ ZAŘÍZENÍ A ZAŘÍZENÍ PRO DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍKŮ. Metodický portál RVP.

Clanky.rvp.cz [online]. Praha: Metodický portál RVP ©2012 [vid. 2018-03-18]. Dostupný z:

<https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/15015/VYUKOVE-METODY-TRADICNIHO-VYUCOVANI.html>

OBEC HRADIŠTKO. Poloha a historie. Hradistko.cz [online]. Hradištko: Obec Hradištko ©2002-2017 [vid. 2018-03-18]. Dostupný z: <http://www.hradistko.cz/obec-hradistko/poloha-a-historie/>

OBEC HRADIŠTKO. Turistické trasy. Hradistko.cz [online]. Hradištko: Obec Hradištko ©2002-2017 [vid. 2018-03-18]. Dostupný z: <https://www.hradistko.cz/turista/turisticke-trasy/>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Rámcové vzdělávací programy. Msmt.cz [online]. Praha: MŠMT ©2013-2018 [vid. 2018-03-19]. Dostupný z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>

ČESKÝ SVAZ OCHRÁNCŮ PŘÍRODY. O ČSOP. Csop.cz [online]. Praha: ČSOP ©2007 [vid. 2018-03-24]. Dostupný z: [http://www.csop.cz/index.php?](http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m_id_old=1000)

[cis_menu=1&m1_id=1001&m_id_old=1000](http://www.csop.cz/index.php?cis_menu=1&m1_id=1001&m_id_old=1000)

ZO ČSOP ZVONEČEK. Centrum ekologické výchovy. Cev-zvonecek.cz [online]. Vrané nad Vltavou: Zvoneček ©2011 [vid. 2018-03-24]. Dostupný z: http://www.cev-zvonecek.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=222

KAČER. Vymírání lesa – eko hra. Hranostaj.cz [online]. ©2006 [vid. 2018-06-18] Dostupný z: <https://www.hranostaj.cz/hra181>

HRADILOVÁ H., *Kandík psí zub jako rostlina regionálního významu v mezipředmětovém projektu pro žáky 6. ročníku*. Praha: UK Pedagogická fakulta. 2016

Ústní zdroj: KRUPÍČKOVÁ R., CHADIMOVÁ J. - náměty pracovních a výtvarných činností